

SCHOOLSPECIFIEK DYSLEXIEPROTOCOL

**CBS 't Kompas Werkendam
Oktober 2018**

Inhoudsopgave:

School-specifiek stappenplan	bladzijde 3
Definitie Stichting Dyslexie Nederland 2008	bladzijde 3
Definitie Blomert 2006	bladzijde 3
Groep 1	bladzijde 5
Groep 2	bladzijde 8
Groep 3	bladzijde 11
Groep 4	bladzijde 17
Groep 5 t/m 8	bladzijde 22
 Onderkenning van dyslexie en de begeleiding van leerlingen met dyslexie op de basisschool.	 bladzijde 28
 Bijlagen:	
Bijlage 1: Onderbouwd	bladzijde 31
Bijlage 2: Signaleringslijst voor kleuters	bladzijde 38
Bijlage 3: Kwaliteitskaart (voortgezet) Technisch lezen (	bladzijde 42
Bijlage 4: Overzicht tussendoelen beginnende geletterdheid	bladzijde 45
Bijlage 5: tussendoelen gevorderde geletterdheid	bladzijde 48
Bijlage 6: Tips voor leesmotivatie	bladzijde 50
Bijlage 7: tips voor ouders	bladzijde 52

School specifiek Stappenplan

In dit document is vastgelegd hoe christelijke basisschool 't Kompas heeft geïnvesteerd in de implementatie van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie.

De afspraken die met het team zijn gemaakt m.b.t. vroegtijdige signalering en begeleiding van lees-en/of spellingproblemen in de groep, zijn vastgelegd in dit school-specifiek protocol.

We hebben de volgende **doelen op schoolniveau** vastgesteld:

Groep 2:

Minimaal 8 letters begin februari bij de lettertoets

Minimaal 13 letters juni bij de lettertoets

Minimaal niveau C, NW 2,3 op toets Taal voor Kleuters

Voor de groepen **3 t/m 8** kijken we naar de toetsen: AVI, DMT, CITO spelling en streven we op schoolniveau naar een beheersing van B, NW 3,0.

Bij leerlingen die onder NW 2,3 scoren gaan we interveniëren. Er worden hierbij, waar nodig, analyses gemaakt op groeps- en individueel niveau. Leerlingen met D en E scores zijn 'risico leerlingen'. Met een 2 x E/V- score is het belangrijk om het leesonderwijs te intensiveren omdat er mogelijk sprake zou kunnen zijn van dyslexie.

AVI streefdoelen:

Eind groep 3: AVI E3;

Eind groep 4: AVI E4;

Eind groep 5: AVI E5;

Eind groep 6: AVI E6

Eind groep 7: AVI E7

Groep 8: AVI plus

Nb: als er sprake is van hoogbegaafdheid en we een discrepantie zien dan komen de C/D scores in beeld.

Definitie STICHTING DYSLEXIE NEDERLAND 2008

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Definitie BLOMERT 2006

Dyslexie is een specifieke taalstoornis die het gevolg is van problemen met het verwerken van de fonologische of klankinformatie van de taal. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve vooral taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs.

Bij dyslexie is altijd sprake van fonologische problemen

Risicofactoren:

- Indien er lees-en spellingsproblemen binnen de familie voorkomen.
- Een vertraagde spraak-taal ontwikkeling.
- Opgroeien in een beperkt geletterde thuisomgeving.
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands.
- Gehoorproblemen.

Signalering:

In de groepen zijn de volgende (voor)signalen waar te nemen:

- E/V- scores bij de CITO toetsen DMT en spelling
- Meestal betere scores op inzichtelijke vakken zoals rekenen en begrijpend lezen (soms met voorlezen).

Afspraken met betrekking tot interventie:

- Wanneer een kind bij de voornoemde toetsen voor de eerste keer een E/V-behaalt, intensiveren we het lees-en/of spellingsonderwijs binnen de groep.
- Wanneer bij het volgende meetmoment wederom een E/V-score behaald wordt, wordt de intensivering voortgezet plus een uur extra hulp buiten de groep.
- De problematiek van deze gesignaleerde leerlingen wordt met de ouders besproken.
- Voor deze leerlingen wordt een handelingsplan geschreven. Er kunnen groeps- en/of individuele handelingsplannen worden gemaakt.
- Evaluaties worden met alle betrokkenen besproken.

Begeleiding thuis:

- Gezien het belang van vroegtijdige onderkenning en interventie is het in het belang van de leerling om ouders als gelijkwaardige gesprekspartner te beschouwen en ze volledig op de hoogte te houden van, en ze te betrekken bij, de begeleiding van hun kind.
- Ook voor leerlingen met leesstoornissen geldt dat veel lezen (oefenen) belangrijk is. Lezen thuis helpt. Ondersteuning door ouders is daarbij belangrijk. (Over het hoe en waarom worden ouders geïnstrueerd door de leerkracht of intern begeleider. Het gaat hierbij vooral om extra oefeningen met behandelde stof (zie bijlage leestips ouders.)
- In algemene zin is veel lezen (voorlezen, samen lezen, leespelletjes) erg belangrijk.
- Aandacht voor vergroten van het leesplezier is belangrijk (leuke boeken, eigen keuze van boeken, leuk tijdstip).
- Soms wordt aan ouders gevraagd om zaakvakken voor te bereiden (teksten voorlezen en samen bespreken).

Scholing van de IB-er

De IB-er en de RT-er hebben enige achtergrondkennis van:

- De recente definitie van dyslexie volgens de Stichting Dyslexie Nederland.
- De criteria voor onderkenning van dyslexie.
- De verklarende en indicerende diagnose.
- De relatie tussen dyslexie en andere primaire stoornissen zoals ADHD, PDD-nos.

De zorgstructuur

Wanneer er een vermoeden is van mogelijke dyslexie neemt de leerkracht initiatief om een leerling te bespreken tijdens de groepsbespreking. De intern begeleider zal vervolgens een leerlingbespreking inplannen.

Zorgniveaus

Binnen dit protocol onderscheiden we 4 zorgniveaus:

Zorgniveau 1: algemene zorg door de groepsleerkracht door goed spelling en leesonderwijs in klassenverband.

Zorgniveau 2: extra zorg binnen de groep d.m.v. meer instructie, begeleidde in-oefening en leertijd.

Zorgniveau 3: extra zorg op schoolniveau door interne deskundigen. Uitbreiding met 1 uur buiten de groep naast de genoemde aanpak op zorgniveau 2.

Zorgniveau 4: inschakelen van externe deskundigen voor onderzoek en eventuele behandeling.

Groep 1

Signalering:

- Leerling heeft moeite met automatiseringsvaardigheden als leren van de kleuren, namen van de kinderen uit de klas, dagen van de week, de letters en de cijfers.
- Moeite met het onthouden van liedjes en versjes.
- Aanwezigheid van risicofactoren zoals eerder genoemd.

Activiteiten op zorgniveau 1:

- Taalactiviteiten in de klas, zoals boekoriëntatie, verhaalbegrip, woordenschat en klank en rijm, voorlezen, vertelkring, auditieve oefeningen, handpop in de kring, introductiegesprek op het thema, letterkring, diverse taalspelletjes, spelen in de hoeken, ontwikkelingspelletjes.
- Gebaren bij de letters worden aangeleerd via Spreekbeeld.
- Mocht er op grond van de signalering door de leerkracht, in combinatie met eventuele risicofactoren, de ontwikkeling van een leerling reden tot zorg geven, dan gaan we over tot activiteiten op zorgniveau 2.

Activiteiten op zorgniveau 2:

- De leerling wordt besproken tijdens de groepsbespreking met IB.
- Oudergesprek met leerkracht. Ouders worden over alle te nemen stappen op de hoogte gehouden.
- Bij alle risicokinderen (kinderen die doelen 3x niet halen) wordt een Signaleringslijst voor Kleuters ingevuld (Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1 en 2) Bijlage 2.
- Extra intensieve hulp in vorm van kleine kring (max. 4 II). 2x per week door eigen leerkracht. Hiervoor wordt een plan opgesteld en een logboek bijgehouden. De evaluatie vindt plaats op proces en product. Zoveel mogelijk aansluiten op groepsactiviteit in de vorm van pre-teaching en verlengde instructie.
- Ideeën uit: Ideeënboek Fonemisch Bewustzijn.
- Zo mogelijk intensivering kleine kring 3 keer per week.
- Eventuele verwijzing voor logopedische screening bij taal- spraakproblemen.

Activiteiten op zorgniveau 3:

- Begeleiding buiten de groep door de RT-er.
- Inbrengen in het ondersteuningsteam.

Activiteiten op zorgniveau 4:

- In overleg met IB externe deskundige hulp inschakelen.
- Logopedie

Stappenplan groep 1

Stap	Moment in leerjaar	Aangeboden leerstof/ Toetsen
Stap 1	Aanvang groep	Stimuleren van geletterdheid, middels de tussendoelen beginnende geletterdheid op zorgniveau 1. In de kleutergroepen wordt gewerkt met de methode Onderbouwd. Zie bijlage 1 Per thema krijgen de kinderen 1 nieuwe letter aangeboden, dit ondersteund met het bijbehorende gebaar uit spreekbeeld. Iedere letter wordt in een woord aangeboden.
Stap 2	November	Visuele discriminatie wordt afgenomen bij het thema 'herfst' van Onderbouwd. Wanneer een kind N (niet) scoort, zal het extra aanbod krijgen. . Het kind krijgt na een N-score 6 weken de tijd om te oefenen en te 'rijpen'. Bij 3x een N (niet) score zal er een handelingsplan opgesteld worden. Zorgniveau 2.
Stap 3	November - januari	Uitvoeren van het handelingsplan.
Stap 4	Februari	De leerkracht evalueert de uitgevoerde handelingsplannen. Wanneer blijkt dat een leerling onvoldoende profiteert van het onderwijsaanbod op het gebied van geletterde activiteiten en herhaalde uitval laat zien op de toetsing bij Onderbouwd, zal de leerkracht dit kind inbrengen bij de groepsbespreking. Voor dit kind zal een Signaleringslijst voor Kleuters ingevuld worden (Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1 en 2) Bijlage 2.
Stap 5	Februari-juni	Aanbod op zorgniveau 2 voor kinderen die bij stap 3 besproken zijn. De rest van de groep krijgt aanbod op zorgniveau 1.
Stap 6	Juni	Bespreking tijdens groepsbespreking om te bepalen op welk zorgniveau de begeleiding verder plaats gaat vinden. Handelingsplan opstellen voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod van geletterde activiteiten. Invullen Signaleringslijst voor Kleuters ingevuld worden (Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1 en 2).
Stap 6	Einde schooljaar	Overdracht naar groep 2.

Onderbouwd toets momenten groep 1:

meetmoment	thema	vaardigheid
September/oktober	Herfst	-Visuele discriminatie I.
Maart/april	Lente	-Opdelen van woorden in klankgroepen

Groep 2

Activiteiten op zorgniveau 1:

- Meedoen met taalactiviteiten in de klas, zoals boekoriëntatie, verhaalbegrip, woordenschat en klank en rijm, voorlezen, vertelkring, auditieve oefeningen, handpop in de kring, introductiegesprek op het thema, letterkring, diverse taalspelletjes, spelen in de hoeken, ontwikkelingspelletjes.
- Gebaren bij de letters worden aangeleerd via Spreekbeeld.
- Mocht er op grond van de signalering door de leerkracht, in combinatie met eventuele risicofactoren, de ontwikkeling van een leerling reden tot zorg geven, dan gaan we over tot activiteiten op zorg niveau 2.

Activiteiten op zorgniveau 2:

- De leerling wordt besproken tijdens de groepsbespreking.
- Oudergesprek met leerkracht. Ouders worden over alle te nemen stappen op de hoogte gehouden.
- Bij alle risicokinderen (kinderen die de doelen niet halen) wordt een Signaleringslijst voor Kleuters ingevuld (Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1 en 2). Bijlage 2
- In overleg met leerkracht en IB worden bij risicoleerlingen de volgende toetsen afgenomen:
 - in oktober: analysetoets en synthesetoets 1 van CPS.
 - in april: benoemsnelheid cijfers en letters van CPS.
 - in mei: synthesetoets 2 van CPS.
- Extra intensieve hulp in de vorm van kleine kring, 2x per week door eigen leerkracht. Hiervoor wordt een plan opgesteld en een logboek bijgehouden. De evaluatie vindt plaats op proces en product. Zoveel mogelijk aansluiten op groepsactiviteit in de vorm van pre-teaching en verlengde instructie.
- Ideeën uit: www.hetleeskastje.nl, Ideeënboek Fonemisch Bewustzijn (CPS)
- Zo mogelijk intensivering kleine kring 3 keer per week.

Activiteiten op zorgniveau 3:

- Begeleiding buiten de groep door RT-er.
- Met ingang van schooljaar 2015 is het computergestuurde leesprogramma Bouw! op school beschikbaar. In overleg tussen leerkracht/IB/ Bouw!-coördinator en ouders wordt bekeken of een leerling mogelijk in aanmerking komt om met dit leesprogramma te starten.
- Inbrengen in het ondersteuningsteam.

Activiteiten op zorgniveau 4:

- In overleg met IB externe deskundige hulp inschakelen.
- Verwijzing voor logopedische screening bij taal- spraakproblemen.

Stappenplan groep 2:

Stap	Moment in leerjaar	Aangeboden leerstof/ Toetsen
Stap 1	Aanvang groep 2	Stimuleren van geletterdheid, middels de tussendoelen beginnende geletterdheid op zorgniveau 1. In de kleutergroepen wordt gewerkt via Onderbouwd. Bijlage 1. Per thema krijgen de kinderen 1 nieuwe letter aangeboden, dit ondersteund met het bijbehorende gebaar uit spreekbeeld. Iedere letter wordt in een woord aangeboden. Uitvoeren handelingsplan voor leerlingen die vanuit groep 1 op zorgniveau 2 groep 2 binnenkomen.
Stap 2	Oktober	Afname lettertoets om beginsituatie vast te stellen. Leerlingen kennen 3 letters. In overleg met IB wordt analysetoets en synthesetoets 1 bij risicoleerlingen afgenomen. Bij zorgleerlingen die uitvallen bij bovengenoemde toetsen wordt een handelingsplan opgesteld.
Stap 3	Oktober - januari	Uitvoeren van het handelingsplan.
Stap 4	Januari/februari	Alle kinderen afname van: - CITO Taal voor Kleuters - Lettertoets: leerlingen kennen 8 letters. - Bij risicoleerlingen: invullen Signaleringslijst voor Kleuters (Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1 en 2).
Stap 5	Februari	De leerkracht evalueert de handelingsplannen. Wanneer blijkt dat een leerling onvoldoende profiteert van het onderwijsaanbod op het gebied van geletterde activiteiten en uitval laat zien op de afgenomen toetsen, zal de leerkracht dit kind inbrengen bij de groepsbespreking. Tijdens de groepsbespreking wordt bekeken voor welke kinderen er een handelingsplan wordt opgesteld. (Zorgniveau 2). Daarnaast wordt bekeken of er kinderen zijn die in aanmerking zouden kunnen komen om met het leesprogramma Bouw! te gaan werken. (Zorgniveau 3). Voor de leerlingen die starten met Bouw! wordt door de coördinator een handelingsplan opgesteld.
Stap 6	Februari – juni	Uitvoeren van het handelingsplan.
Stap 7	April	In overleg met IB toets benoemensnelheid cijfers en letters van CPS afnemen bij risicoleerlingen.
Stap 8	Mei	In overleg met IB Synthesetoets 2 van CPS afnemen bij risicoleerlingen.
Stap 9	Juni	Alle kinderen die een C/D/E scoorden bij de M2 toets TvK maken de E2 toets.

		- Lettertoets: leerlingen kennen 13 letters. - Invullen signaleringslijst bij risicoleerlingen: bij zorgleerlingen (D en E) De leerkracht evalueert de handelingsplannen. Wanneer blijkt dat een leerling onvoldoende geprofiteerd heeft van het onderwijsaanbod op het gebied van geletterde activiteiten en uitval laat zien op de afgenomen toetsen, zal de leerkracht dit kind inbrengen bij de groepsbespreking.
Einde schooljaar	Overdracht naar de volgende groep.	Na de groepsbespreking en -overdracht, stelt de leerkracht van groep 3 het groepshandelingsplan op voor leerlingen die in aanmerking komen voor verlengde instructie binnen de groep (zorgniveau 2). RT-er stelt individuele handelingsplannen op voor leerlingen die in aanmerking komen voor pre-instructie buiten de groep (zorgniveau 3) Coördinator van leesprogramma Bouw! kijkt welke leerlingen verder werken aan Bouw! en overlegt met leerkrachten/IB welke leerlingen hiervoor mogelijk in aanmerking komen. Voor de leerlingen die starten met Bouw! wordt door de coördinator een handelingsplan opgesteld. Voor de leerlingen die al werken met Bouw! wordt het handelingsplan geëvalueerd en doorgezet naar groep 3.

Onderbouwd toetsmomenten groep 2:

meetmoment	thema	vaardigheid
September/oktober	Herfst	-Visuele discriminatie I. -Klankgroepen samenvoegen. -Beginklank.
Maart/april	Lente	-Opdelen van woorden in klankgroepen -Auditieve analyse
Juni	Mijn lichaam	-Eindrijm.

Groep 3

Bij de meeste leerlingen verloopt de ontwikkeling van geletterdheid zonder problemen. Zij leren in de groep door het aanbod van goed lees-en spellingonderwijs (zorgniveau 1) in korte tijd de basisprincipes van het lezen en spellen. De leerlingen die in de kleutergroepen een vertraagde ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn hebben laten zien, zullen meer moeite hebben met het doorgronden van het lees-en spellingsproces en hebben intensivering van het leesonderwijs nodig (zorgniveau 2). Bij leerlingen die een grote achterstand laten zien wat betreft de ontwikkeling van geletterdheid, of die na een interventieperiode met extra begeleiding op zorgniveau 2 onvoldoende vooruit zijn gegaan, worden activiteiten op zorgniveau 3 aangeboden.

Signaleren van lees-en spellingproblemen in groep 3:

- **vaardigheid: fonemisch bewustzijn**
 - Analyseren van woorden(hakken) verloopt traag en/of foutief.
 - Samenvoegen van losse klanken tot een woord verloopt traag en/of foutief.
 - Aangeven van de positie van een klank in een woord lukt niet of verloopt langzaam.
- **vaardigheid: letterkennis**
 - Letters worden traag en/of foutief benoemd.
- **vaardigheid: lezen**
 - Woorden worden traag en/of fout gelezen.
 - Lang spellend lezen en/of vroeg radend lezen.
 - lezen van teksten verloopt niet vloeiend.
- **vaardigheid: spellen**
 - Klankzuivere woorden worden traag en/of fout gespeld.
 - Kennis van spellingsregels en patronen worden niet goed toegepast.
 - Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd.
 - Spellingsregels worden niet/moeizaam geautomatiseerd.
 - Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Rekenen:

- Moeite met (snel) rekenen en het onthouden van symbolen
- Omdraaien van getallen boven de 10
- Problemen met volgordes
- Leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten.

Activiteiten op zorgniveau 1:

- Meedoen met taalactiviteiten in de klas, de methode Veilig Leren Lezen (2^e maandversie) wordt gevolgd. In cursusjaar 2018-2019 zal gestart worden met VLL Kimversie.

Activiteiten op zorgniveau 2:

- Binnen de groep wordt extra instructie-en oefentijd gegeven. De leerkracht stelt voor deze leerlingen een groepshandelingsplan op.
- Leerlingen krijgen verlengde instructie in kleine groep aan instructietafel.
- Extra oefenen van Veilig en Vlot, flitsen van letters en woorden.
- Gezamenlijk maar ook individueel lezen van teksten.
- Ouders worden door de leerkracht geïnformeerd over de leesresultaten van hun kind.

- Ouders krijgen leesmaterialen (met uitleg door leerkracht) mee om ook thuis te oefenen/te lezen.

Activiteiten op zorgniveau 3:

- Extra intensieve hulp in vorm van RT. Tijdens RT wordt voorinstructie gegeven, deze is een aanvulling op de klassikale lessen, geen vervanging. De RT-er stelt voor deze leerlingen een individueel handelingsplan op.
- Er wordt 2 x per week 30 minuten in kleine groep (max 5 leerlingen) extra hulp geboden.
- Aan ouders wordt ondersteuning gevraagd om thuis te blijven oefenen met het lezen.
- Inbrengen in het ondersteuningsteam.
- Met ingang van schooljaar 2015 is het computergestuurde leesprogramma Bouw! op school beschikbaar. In overleg tussen leerkracht/IB/ Bouw!-coördinator en ouders wordt bekeken of een leerling mogelijk in aanmerking komt om met dit leesprogramma te starten.

Activiteiten op zorgniveau 4:

- In overleg met IB externe hulp inschakelen.
- Verwijzing voor logopedische screening bij taal- spraakproblemen.

Stappenplan groep 3:

stap / moment in leerjaar	Aangeboden leerstof/ Toetsen	actie door leerkracht/ RT- IB
Stap 1. Aanvang groep 3	Beginsituatie vastleggen • Methode Veilig Leren Lezen kern 1 t/m 3 • Uitvoeren van groepshandelingsplan (zorgniveau 2) en individueel handelingsplan zorgniveau 3 / leesprogramma Bouw!	• Leerkracht stelt groepshandelingsplan op voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 2. • RT-er stelt individuele handelingsplannen op voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorg op niveau 3 (voorinstructie buiten groep) • Coördinator van leesprogramma Bouw! kijkt welke leerlingen verder werken aan Bouw! en overlegt met leerkrachten/IB welke leerlingen

		hiervoor in aanmerking komen.
Stap 2. Hoofdmeting 1 Oktober/november Herfstsignalering na kern 3.	Alle kinderen afname van herfstsignalering: -Letterkennis, syntheseswoorden, wisselwoorden, zinnen lezen, letterdictee. -Afname veilig en vlot kern 3	• Herfstsignalering wordt afgenomen door leerkracht en RT-er. • Leerkracht voert resultaten in toetssite VLL. • Leerkracht evalueert het groepsplan en stelt n.a.v. resultaten een nieuw groepsplan op voor leerlingen op zorgniveau 2. • RT-er rondt individuele handelingsplannen af en stelt nieuwe plannen op voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3. • Bouw! coördinator bewaakt voortgang programma Bouw! • De resultaten van de herfstsignalering worden in het handelingsplan Bouw! verwerkt. • Er is overlegt met leerkracht/IB of er nog nieuwe leerlingen voor Bouw! in aanmerking komen.
Stap 3. Interventieperiode 1 Oktober/november- januari/februari	Methode Veilig Leren Lezen kern 4 t/m 6	De opgestelde plannen worden uitgevoerd

Stap 4. Hoofdmeting 2 januari/februari Wintersignalering na kern 6.	Alle kinderen afname van wintersignalering: - Letterkennis, fonemendictee - Afname Veilig en Vlot kern 6 - DMT kaart 1+2 - leestekst AVI M3 - Cito spelling	• De wintersignalering wordt afgenomen door leerkracht en RT-er. • Leerkracht voert resultaten in toetsite VLL. • De RT-er voert de resultaten van DMT en AVI van alle leerlingen in in Parnassys. • Leerkracht evalueert het groepsplan en stelt n.a.v. resultaten en groepsbespreking met IB-er een nieuw groepsplan op voor leerlingen op zorgniveau 2 • Bij leerlingen die AVI M3 niet beheersen worden ouders hiervan op de hoogte gesteld door de leerkracht (zorg uitspreken m.b.t. halen overgangsnormen) • • RT-er rondt individuele handelingsplannen af en stelt nieuwe plannen op voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3 • Bouw!coördinator bewaakt voortgang programma Bouw! • Resultaten van leerlingen die werken met Bouw! worden in de
--	--	--

		handelingsplannen verwerkt. • Er is overleg met leerkracht/IB of er nog nieuwe leerlingen voor Bouw! in aanmerking komen
Stap 5. Interventieperiode 2a Januari/februari-april	- Methode Veilig Leren Lezen kern 7 t/m 8 - Uitvoeren van handelingsplannen.	
Stap 6. Tussenmeting april Lentesignalering na kern 8	- Bij de leerlingen die bij de wintersignalering een C-III score of lager behaalden op DMT 1+2 en/of AVI M3 niet behaalden, worden deze toetsen nogmaals afgenomen. - Alle kinderen afname veilig en vlot kern 8.	• De toetsen worden afgenomen door leerkracht/RT-er. • De RT-er voert de resultaten van DMT/AVI in in Parnassys. • Indien nodig worden groepshandelingsplannen of individuele handelingsplannen aangepast. • Bij leerlingen die AVI M3 ook nu nog niet beheersen worden ouders uitgenodigd voor een gesprek samen met leerkracht en IB, waarbij een eventuele doublure en/of aanpassing van het aanbod besproken zal worden.
Stap 7. Interventieperiode 2b April-mei/juni	- Methode Veilig Leren Lezen kern 9 t/m 11 - Uitvoeren van handelingsplannen	• Mogelijke aanpassingen voor leerlingen die M3 nog niet

		beheersen in overleg met IB/RT
Stap 8. Hoofdmeting 3 Eindsignalering na kern 11 mei-juni	Alle kinderen afname Eindsignalering: - DMT leeskaart 1, 2 en 3, - AVI E3 - Cito spelling - Cito begrijpend lezen, - Veilig en vlot Kern 11(door leerkracht) - N.B.: • Bij leerlingen die aanpassingen in het aanbod hebben gehad worden de geoefende kernen afgenomen • Bij leerlingen die AVI M3 op dit moment nog niet beheersen wordt geen BLE 3 afgenomen.	De eindsignalering wordt afgenomen door leerkracht en RT-er. Leerkracht voert resultaten in op toetsite VLL. • Leerkracht evalueert het groepsplan. • RT-er rondt individuele handelingsplannen af. • Leerlingen die M3 niet behaald hebben zullen niet doorgaan naar groep 4. IB-er en leerkracht zullen ouders hierover informeren. • Leerkracht geeft de toetsresultaten van AVI en DMT door aan de leerkracht van groep 4. • De leerkracht van groep 4 voert de resultaten in op toetsite van Estafette. • Estafette geeft handelingsadviezen voor de aanpak in de klas. • De leerkracht heeft overleg met de RT-er over de leerlingen die hulp nodig hebben op zorgniveau 3. • RT-er stelt nieuwe plannen op voor leerlingen die in aanmerking

		komen voor zorgniveau 3. • Bouw!coördinator evalueert de handelingsplannen en maakt nieuwe handelingsplannen . • Er is overleg met leerkracht/IB of er nog nieuwe leerlingen voor Bouw! in aanmerking komen.
Overdracht		Groepsoverzicht en groepsplan bespreken met volgende leerkracht

Groep 4

Het doel van lees-en spellingonderwijs is functionele geletterdheid. Dit is het niveau waarop een leerling zich redelijk kan redden in de geletterde maatschappij. Met goed lees-en spellingonderwijs (zorgniveau 1) kunnen bij een groot deel van de leerlingen lees-en spellingproblemen worden voorkomen. Als een aantal leerlingen ondanks goed onderwijs moeite blijft houden met lezen en spellen, moet voor deze leerlingen het lees-en spellingaanbod geïntensiveerd worden. Dit kan door uitbreiding van instructie-en oefentijd (zorgniveau 2), eventueel aangevuld met door specifieke interventies in te zetten (zorgniveau 3).

De leerdoelen voor groep 4 t/m 8 worden beschreven in de tussendoelen gevorderde geletterdheid (zie bijlag 5).

Signaleren van lees-en spellingproblemen in groep 4:

vaardigheid lezen

- Vermijdingsgedrag bij, en/of een hekel aan hardop lezen.
- Lang spellend lezen of veel radend lezen, of combinatie van beide strategieën
- "Struikelen" bij het lezen.
- Woorden overslaan of delen van woorden weglaten.

vaardigheid spellen

- Woorden worden traag en/of fout gespeld.
- Kennis van spellingsregels en -patronen wordt niet goed toegepast.
- Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd.
- Spellingsregels worden niet/moeizaam geautomatiseerd.
- Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Rekenen:

- Moeite met (snel) rekenen en het onthouden van symbolen
- Omdraaien van getallen boven de 10
- Problemen met volgordes
- Leesfouten in verhaaltjes bij contextsommen.

Leesinterventies:

Op 't Kompas werken we met de methode Estafette voor het voortgezet technisch lezen. Estafette hanteert 3 aanpakken om tegemoet te komen aan de verschillen in instructiebehoeften van leerlingen.

Aanpak 2 is gericht op die leerlingen die voldoende hebben aan de klassikale instructie. Aanpak 3 is gericht op leerlingen die meer zelfstandig met het voortgezet technisch lezen aan de slag kunnen.

In het kader van dit protocol zullen we daarom alleen ingaan op aanpak 1 zoals deze beschreven staat in Estafette en hierbij ook de relatie leggen naar de eerder beschreven zorgniveaus.

Aanpak 1:

Estafette selecteert de leerlingen voor aanpak 1 op basis van de ingevoerde toetsresultaten van DMT en AVI. Ook de leerlingen die in groep 3 al met Bouw! werken zullen in aanpak 1 geplaatst worden. De beschreven aanpak vindt plaats op zorgniveau 2.

Activiteiten op zorgniveau 2

- Begeleiding van de leerkracht in alle fasen van de basislessen: introductie, instructie, begeleide verwerking en begeleide oefening en afronding van de les
- Naast basisinstructie krijgen de leerlingen ook begeleiding van de leerkracht bij de verwerking van opdrachten in hun werkboek, bij het lezen van teksten in het leesboek en bij het oefenen van vlot lezen van woorden en het vloeiend lezen van teksten.
- Risicolezers hebben meer leestijd nodig dan andere lezers. Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren: 4x15 minuten per week.
- Deze leerlingen werken met 'Leestrainer' van de methode Estafette.
- In toepassingslessen/weken krijgen risicoleerlingen tijd om te lezen in boeken naar eigen keuze.
- De leerkracht stelt voor deze leerlingen een groepshandelingsplan op.

Activiteiten op zorgniveau 3

- Wanneer de leesontwikkeling van een leerling dusdanig vertraagd is dat hij/zij niet mee kan lezen op het niveau van de groep en wanneer mogelijk een traject tot aanvraag voor dyslexieverklaring zal worden ingezet, zal verdere intensivering van het leesonderwijs plaatsvinden. De leerling krijgt 1 uur extra leestijd buiten de groep tijdens RT.
- Voor deze leerlingen stelt de RT-er een individueel handelingsplan op.
- Vanaf augustus 2015 wordt gewerkt met het leesprogramma Bouw! Leerlingen die hiermee in groep 3 zijn gestart, zullen in groep 4 hieraan verder werken. Het is ook mogelijk dat leerlingen in groep 4 met dit leesprogramma starten. Hierover vindt overleg plaats tussen leerkrachten groep 3 en 4/ Bouw!coördinator/IB-er.

Activiteiten op zorgniveau 4

Wanneer de aanpak op zorgniveau 3 niet het gewenste resultaat heeft, is er mogelijk sprake van dyslexie en zal indien nodig externe hulp worden ingeschakeld. Er moet sprake zijn van:

- achterstand: het niveau van de leerling ligt significant onder het niveau dat op grond van leeftijd en gevolgd onderwijs verwacht mag worden. Concreet houdt dit in dat op de toetsen DMT op 3 achtereenvolgende hoofdmomenten een E score wordt behaald ondanks voldoende begeleiding in tussenliggende perioden. Als bij spelling 3 x een E is behaald volstaat voor de DMT 3 x een lage D (D V).
- didactische resistentie: achterstand blijft bestaan, ondanks intensieve en systematische begeleiding gedurende minimaal 24 weken.

De volgende stappen worden hierbij genomen:

- De leerkracht/RT-en IB-er kunnen, mede op grond van de toetsresultaten, de hardnekkigheid van de lees-/spellingproblemen aantonen.
- De ouders worden door de leerkracht en/of IB-er op de hoogte gesteld over het vermoeden van dyslexie. Samen met ouders worden de vervolgstappen besproken.
- De IB-er verzamelt de benodigde gegevens bij leerkracht en RT-er en levert deze aan bij externe organisaties voor indicatie en nader onderzoek.
- De ouders melden hun kind aan bij de externe organisatie.

Spellinginterventies:

Het spellingonderwijs begint pas als er al een zekere basis is gelegd met lezen. Bij spelling maak je immers gebruik van de kennis van woorden die je hebt opgedaan bij het lezen van woorden en teksten. Spelling is voor de meeste leerlingen moeilijker dan lezen. Bij lezen heb je houvast aan de tekst om een woord te verklanken; bij spelling moet je alle woordinformatie uit je geheugen ophalen. Spellende kan dus gezien worden als een actiever proces dan lezen. Het vereist een motorische activiteit, meer geheugen capaciteit om de volgorde van de letters te onthouden dan bij lezen.

Een bijkomende moeilijkheid bij spellen is, dat er tijdens het spellingproces, waarbij klanken (fonemen) naar letters of lettercombinaties (grafemen) moeten worden omgezet, meer keuzemogelijkheden zijn, dan bij lezen.

Bij het woord 'geit' zijn er twee keuzemogelijkheden voor de schrijfwijze van de klinker, namelijk de grafemen /ei/ en /ij/. Bij het lezen van dit woord maar één juiste uitspraak is van de klinker.

Spelling moet systematisch worden onderwezen. Dit gebeurt aan de hand van de methode 'Spelling op Maat'.

'Spelling op Maat' richt zich zowel op het spellingproduct (het juist spellen van woorden) als op het spellingproces (de juiste denkwijze om te komen tot een correcte spelling).

Daarom krijgen spellingstrategieën veel nadruk.

Activiteiten op zorgniveau 2:

- intensiveren van lesaanbod door middel van pre-teaching en/of verlengde instructie (minimaal twee keer in de week door leerkracht).
- computerprogramma 'Spelling op Maat'?

Activiteiten op zorgniveau 3:

- inzet van het programma Spellingsprint: 2 x per week 30 min. wordt door RT-er in kleine groep met o.a. dit programma gewerkt.

Stappenplan groep 4

Stap	moment in leerjaar	actie door de leerkracht/ RT-IB
1	aanvang groep 4	- Leerkracht legt beginsituatie vast in handelingsplannen voor lezen en spellen. - RT-er maakt individuele handelingsplannen voor leerlingen die intensivering van leesonderwijs nodig hebben
2	aanvang groep 4-oktober/november	interventieperiode 1a
3	oktober/november	tussenmeting 1 DMT-en AVI worden afgenomen bij leerlingen die nog niet het gewenste leesniveau behaalden eind groep 3. De leerkracht voert de resultaten in op toetssite van Estafette en past indien nodig groepsplan aan. RT voert resultaten van DMT en AVI in parnassys in.
4	oktober/november-januari/februari	Interventieperiode 1b

5	januari/februari	hoofdmeting 1 - Afname DMT/Spelling/AVI - Leerkracht voert resultaten AVI en DMT in op toetssite Estafette. De DMT en Spelling wordt door de leerkracht in Parnassys ingevoerd. - De RT-er zet de AVI-gegevens van zorgleerlingen in Parnassys. - Het groepsplan in Estafette wordt geëvalueerd door de leerkracht. De RT-er evalueert de individuele plannen. Op grond van toetsresultaten en groepsbespreking met IB wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 2. Hiervoor maakt de leerkracht een groepsplan. - Daarnaast wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 3, hiervoor stelt RT-er individuele handelingsplannen op. - Bij leerlingen waarvan we een vermoeden hebben dat er sprake is van dyslexie, zal er in een gesprek met IB/RT/Leerkracht en ouders het vervolgtraject besproken worden.
6	januari/februari-april	interventieperiode 2a
7	april	tussenmeting 2 - DMT-en AVI worden afgenomen bij leerlingen die nog niet het gewenste leesniveau Midden 4 behaald hebben. - De leerkracht voert de resultaten in op de toetssite van Estafette en past indien nodig groepsplan aan. - RT voert resultaten van DMT en AVI in parnassys in. - Er is overleg tussen leerkracht IB/RT of er een aanpassing gedaan moet worden m.b.t. het afnameniveau van BL.
8	april-mei/juni	interventieperiode 2b
9	mei/juni	hoofdmeting 2 - Afname DMT/Spelling/AVI - Leerkracht voert resultaten AVI en DMT in op toetssite Estafette. De DMT en Spelling wordt door de leerkracht in Parnassys ingevoerd.

		- De RT-er zet de AVI-gegevens van zorgleerlingen in Parnassys. - Het groepsplan in Estafette wordt geëvalueerd door de leerkracht. De RT-er evalueert de individuele plannen. Op grond van toetsresultaten en groepsbespreking met IB wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 2. Hiervoor maakt de leerkracht een groepsplan. - Daarnaast wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 3, hiervoor stelt RT-er individuele handelingsplannen op. - Bij leerlingen waarvan we een vermoeden hebben dat er sprake is van dyslexie, zal er in een gesprek met IB/RT/Leerkracht en ouders het vervolgtraject besproken worden. -
--	--	--

Groep 5 t/m 8

Het doel van lees-en spellingonderwijs is functionele geletterdheid. Dit is het niveau waarop een leerling zich redelijk kan redden in de geletterde maatschappij.

Ook in de groepen 5-8 blijft aandacht voor lezen en spellen door het bieden van goed lees-en spellingonderwijs (zorgniveau 1) nodig, zeker bij leerlingen die meer moeite hebben het doorgronden van het lees- en spellingproces.

Met een lees- en/of spellingachterstand wordt het in de bovenbouw voor leerlingen steeds lastiger om de lessen in de verschillende vakken bij te houden. Voor hen is intensivering van het onderwijs nodig (zorgniveau 2 en 3).

De leerdoelen voor groep 4 t/m 8 worden beschreven in de tussendoelen gevorderde geletterdheid (zie bijlage 5)

In de groepen 5-8 gaat de ontwikkeling in technisch lezen door, maar in een beduidend lager tempo dan in groep 3 en 4. De aandacht verplaatst zich steeds meer van de techniek van het lezen naar het lezen met begrip van verschillende tekstsoorten. Daarom neemt begrijpend lezen een belangrijke plaats in in het onderwijs van de groepen 5-8. Ook de ontwikkeling van de spellingvaardigheid gaat door in de groepen 5-8. Ze leren lange, gelede woorden en samenstellingen en ook de werkwoordspelling en leenwoorden krijgen een plaats.

Daarnaast neemt ook de interesse en het inzicht in het belang van lezen en schrijven toe. Leerlingen gaan het persoonlijk en maatschappelijk belang van goed kunnen lezen en spellen steeds sterker ervaren en ze krijgen steeds beter inzicht in welke informatiebronnen ze kunnen gebruiken om hun kennis over de wereld te vergroten. Het uiteindelijke doel van lees- en spellingsonderwijs is dat alle leerlingen aan het eind van de basisschool geschreven taal kunnen en willen gebruiken om informatie te verwerken en kennis te verwerven om zo hun intellectuele mogelijkheden verder uit te breiden.

Signaleren van lees-en spellingproblemen in groep 5-8:

Leren algemeen:

- Beperkt arsenaal van leerstrategieën
- Trage verwerking van talige informatie als gevolg van een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op in toetssituaties.
- Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten. Dit komt doordat dyslectici moeite hebben met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.
- Moeite met het onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze de afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt kortetermijngeheugen hebben.
- Moeite met het overschrijven van het bord en het (snel) opschrijven van informatie die wordt gedikteerd door de leerkracht.
- Woordvindingsproblemen.

vaardigheid lezen

- Bekende woorden lezen en nieuwe woorden lezen. Als de leerling bekende woorden beter leest dan nieuwe woorden, kan dit een indicatie zijn voor globaal lezen als gevolg van zwakke decodeervaardigheden.

- Woorden lezen en tekst lezen. Als tekst lezen beter gaat dan woorden lezen, compenseert de leerling zijn zwakke decodeervaardigheden door bijvoorbeeld de context van de zin te gebruiken om naar bepaalde woorden te raden.
- Woordrijtjes lezen en dezelfde woorden in een tekst lezen. Als een leerling woorden in bijvoorbeeld wisselrijtjes beter leest dan dezelfde woorden in een tekst, dan is er mogelijk sprake van een transferprobleem van geoefende vaardigheden op woordniveau naar tekstniveau.
- Vermijdingsgedrag bij, en/of een hekel aan hardop lezen.
- Lang spellend lezen of veel radend lezen, of combinatie van beide strategieën
- "Struikelen" bij het lezen.
- Woorden overslaan of delen van woorden weglaten.

vaardigheid spellen

- Spelling in dictee en functioneel schrijven. Als een leerling beter schrijft bij dictees dan wanneer hij zelf een verhaal schrijft, is er waarschijnlijk sprake van een transferprobleem van geoefende vaardigheden in een gecontroleerde gestructureerde situatie (wat dictees vaak zijn) naar een meer open schrijfactiviteit, zoals zelfstandig een verhaal schrijven. Ook kan dit betekenen dat de spellingvaardigheid nog onvoldoende geautomatiseerd is.
- Spellingspatronen of letteropeenvolgingen worden niet goed onthouden en gespeld.
- Spellingregels worden niet onthouden/geautomatiseerd of verkeerd toegepast.
- Woorden worden traag en/of fout gespeld.
- Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd.
- Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Rekenen:

- Moeite met (snel) rekenen en het onthouden van symbolen
- Omdraaien van getallen boven de 10
- Problemen met volgordes
- Leesfouten in verhaaltjes bij contextsommen.

Wereldoriëntatie/zaakvakken:

- Moeite met het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.
- Moeite met het snel en accuraat lezen van (lange) teksten.
- Problemen met het maken van verslagen.

Vreemde talen/Engels:

- Problemen met het leren van nieuwe woorden.
- Moeite met het spellen van Engelse woorden.
- Moeite met het lezen van Engelse woorden.

Leesinterventies:

Op 't Kompas werken we met de methode Estafette voor het voortgezet technisch lezen. Estafette hanteert 3 aanpakken om tegemoet te komen aan de verschillen in instructiebehoeften van leerlingen.

Aanpak 2 is gericht op die leerlingen die voldoende hebben aan de klassikale instructie. Aanpak 3 is gericht op leerlingen die meer zelfstandig met het voortgezet technisch lezen aan de slag kunnen.

In het kader van dit protocol zullen we daarom alleen ingaan op aanpak 1 zoals deze beschreven staat in Estafette en hierbij ook de relatie leggen naar de eerder beschreven zorgniveaus.

Aanpak 1:

Estafette selecteert de leerlingen voor aanpak 1 op basis van de ingevoerde toetsresultaten van DMT en AVI. De beschreven aanpak vindt plaats op zorgniveau 2.

Activiteiten op zorgniveau 2

- Begeleiding van de leerkracht in alle fasen van de basislessen: introductie, instructie, begeleide verwerking en begeleide oefening en afronding van de les
- Naast basisinstructie krijgen de leerlingen ook begeleiding van de leerkracht bij de verwerking van opdrachten in hun werkboek, bij het lezen van teksten in het leesboek en bij het oefenen van vlot lezen van woorden en het vloeiend lezen van teksten.
- Risicolezers hebben meer leestijd nodig dan andere lezers. Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren: 4x15 minuten per week.
- Deze leerlingen werken met 'Leestrainer' van de methode Estafette.
- In toepassingslessen/weken krijgen risicoleerlingen tijd om te lezen in boeken naar eigen keuze.
- De leerkracht stelt voor deze leerlingen een groepshandelingsplan op.

Activiteiten op zorgniveau 3

- Wanneer de leesontwikkeling van een leerling dusdanig vertraagd is dat hij/zij niet mee kan lezen op het niveau van de groep en wanneer mogelijk een traject tot aanvraag voor dyslexieverklaring zal worden ingezet, zal verdere intensivering van het leesonderwijs plaatsvinden. De leerling krijgt 1 uur extra leestijd buiten de groep tijdens RT.
- Voor deze leerlingen stelt de RT-er een individueel handelingsplan op.

Activiteiten op zorgniveau 4

Wanneer de aanpak op zorgniveau 3 niet het gewenste resultaat heeft, is er mogelijk sprake van dyslexie en zal indien nodig externe hulp worden ingeschakeld. Er moet sprake zijn van:

- achterstand: het niveau van de leerling ligt significant onder het niveau dat op grond van leeftijd en gevolgd onderwijs verwacht mag worden. Concreet houdt dit in dat op de toetsen DMT op 3 achtereenvolgende hoofdmomenten een E score wordt behaald ondanks voldoende begeleiding in tussenliggende perioden. Als bij spelling 3 x een E is behaald volstaat voor de DMT 3 x een lage D (D V).
- didactische resistentie: achterstand blijft bestaan, ondanks intensieve en systematische begeleiding gedurende minimaal 24 weken.

De volgende stappen worden hierbij genomen:

- De leerkracht/RT-en IB-er kunnen, mede op grond van de toetsresultaten, de hardnekkigheid van de lees-/spellingproblemen aantonen.
- De ouders worden door de leerkracht en/of IB-er op de hoogte gesteld over het vermoeden van dyslexie. Samen met ouders worden de vervolgstappen besproken.

- De IB-er verzamelt de benodigde gegevens bij leerkracht en RT-er en levert deze aan bij externe organisaties voor indicatie en nader onderzoek.
- De ouders melden hun kind aan bij de externe organisatie.

Spellinginterventies:

In de onderbouw wordt zorgvuldig aandacht besteed aan het vroegtijdig signaleren van lees- en spellingproblemen en het begeleiden van leerlingen met leesproblemen, spellingproblemen en/of dyslexie. Desondanks komen bij sommige leerlingen pas in de midden- of bovenbouw lees- en/of spellingproblemen voor het eerst aan het licht. Deze leerlingen hebben hun zwakke decodeervaardigheden lange tijd kunnen camoufleren, maar vallen door de mand als de leestaak complexer wordt door het gebruik van onregelmatige woorden, leenwoorden en ingewikkelde zinsconstructies. Deze leerlingen hebben extra begeleiding nodig. En vanzelfsprekend hebben leerlingen bij wie de lees- en/of spellingproblemen al in een voorgaande groep zijn vastgesteld, ook in de huidige groep behoefte aan voorzetting van de ondersteuning en begeleiding. Voor beide groepen geldt dat ze gebaat zijn bij extra instructie- en oefentijd, zodat zij de groepslessen kunnen blijven volgen en zo min mogelijk hinder ondervinden van hun leesprobleem bij andere vakken. Hoe ernstiger het lees- en/of spellingprobleem des te intensiever de extra begeleiding moet zijn om te voorkomen dat leerlingen verder achterop raken.

Spelling moet systematisch worden onderwezen. Dit gebeurt aan de hand van de methode 'Spelling op Maat'.

'Spelling op Maat' richt zich zowel op het spellingproduct (het juist spellen van woorden) als op het spellingproces (de juiste denkwijze om te komen tot een correcte spelling). Daarom krijgen spellingstrategieën veel nadruk.

Activiteiten op zorgniveau 2:

- intensiveren van lesaanbod door middel van pre-teaching en/of verlengde instructie (minimaal twee keer in de week door leerkracht).
- computerprogramma 'Spelling op Maat'/Taalzee/WRTS

Activiteiten op zorgniveau 3:

- inzet van het programma Spellingsprint: 2 x per week 30 min. wordt door RT-er in kleine groep met dit programma gewerkt. (t/m groep 5)

Stappenplan groep 5-8

Stap	moment in leerjaar	actie door de leerkracht/ RT-IB
1	aanvang groep	- Leerkracht legt beginsituatie vast in handelingsplannen voor lezen en spellen. - RT-er maakt individuele handelingsplannen voor leerlingen die intensivering van leesonderwijs nodig hebben
2	aanvang groep - oktober/november	interventieperiode 1a
3	oktober/november	tussenmeting 1 DMT-en AVI worden afgenomen bij leerlingen die nog niet het gewenste Eindgroep- leesniveau behaalden.

		De leerkracht voert de resultaten in op toetsite van Estafette en past indien nodig groepsplan aan. RT voert resultaten van DMT en AVI in Parnassys in.
4	oktober/november-januari/februari	Interventieperiode 1b
5	januari/februari	hoofdmeting 1 - Afname DMT/Spelling/AVI - Leerkracht voert resultaten AVI en DMT in op toetsite Estafette. De DMT en Spelling wordt door de leerkracht in Parnassys ingevoerd. - De RT-er zet de AVI-gegevens van zorgleerlingen in Parnassys. - Het groepsplan in Estafette wordt geëvalueerd door de leerkracht. De RT-er evalueert de individuele plannen. Op grond van toetsresultaten en groepsbespreking met IB wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 2. Hiervoor maakt de leerkracht een groepsplan. - Daarnaast wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 3, hiervoor stelt RT-er individuele handelingsplannen op. - Bij leerlingen waarvan we een vermoeden hebben dat er sprake is van dyslexie, zal er in een gesprek met IB/RT/Leerkracht en ouders het vervolgtraject besproken worden.
6	januari/februari-april	interventieperiode 2a
7	april	tussenmeting 2 - DMT-en AVI worden afgenomen bij leerlingen die nog niet het gewenste Midden-groep-leesniveau behaald hebben. - De leerkracht voert de resultaten in op de toetsite van Estafette en past indien nodig groepsplan aan. - RT voert resultaten van DMT en AVI in Parnassys in. - Er is overleg tussen leerkracht IB/RT of er een aanpassing gedaan moet worden m.b.t. het afnameniveau van BL.
8	april-mei/juni	interventieperiode 2b

9	mei/juni	hoofdmeting 2 - Afname DMT/Spelling/AVI - Leerkracht voert resultaten AVI en DMT in op toetssite Estafette. De DMT en Spelling wordt door de leerkracht in Parnassys ingevoerd. - De RT-er zet de AVI-gegevens van zorgleerlingen in Parnassys. - Het groepsplan in Estafette wordt geëvalueerd door de leerkracht. De RT-er evalueert de individuele plannen. Op grond van toetsresultaten en groepsbespreking met IB wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 2. Hiervoor maakt de leerkracht een groepsplan. - Daarnaast wordt bekeken welke leerlingen in aanmerking komen voor aanpak 1, zorgniveau 3, hiervoor stelt RT-er individuele handelingsplannen op. - Bij leerlingen waarvan we een vermoeden hebben dat er sprake is van dyslexie, zal er in een gesprek met IB/RT/Leerkracht en ouders het vervolgtraject besproken worden. -
---	----------	---

Onderkenning van dyslexie en de begeleiding van leerlingen met dyslexie op de basisschool.

Wanneer de intensieve begeleiding (20 weken) niet het gewenste effect heeft, kan de school het vermoeden uitspreken dat er mogelijk sprake is van dyslexie. Er wordt besproken wat de ernst van de lees- en/of spellingsproblemen is. Kinderen met een ernstige enkelvoudige dyslexie komen in aanmerking voor begeleiding en onderzoek bij een erkend bureau.

School moet voor een verwijzing een goed leerling dossier aanleveren waarin duidelijk het vermoeden van dyslexie naar voren komt.

De eisen met betrekking tot dyslexieonderzoek en het stellen van de daadwerkelijke diagnose zijn strenger geworden. Binnen de nieuwe vergoedingsregeling geldt dat leerlingen alleen onderzocht kunnen worden op dyslexie als er sprake is van forse leesproblemen E score (bij de zwakste 10%) of van leesproblemen D/E score in combinatie met forse spellingsproblemen E score.

Indien er sprake is van ernstige enkelvoudige dyslexie kan, naast het onderzoek, ook de behandeling vergoed worden. Dit houdt in dat een leerling wekelijks externe behandeling krijgt.

Is er eenmaal dyslexie vastgesteld dan zorgt de leerkracht ervoor dat lees- en spellingsproblemen niet in de weg staan bij het begrijpen of produceren van teksten, bij het leren van een vreemde taal en leren in het algemeen.

Uitgangspunt is altijd dat we zoveel mogelijk tegemoet komen aan de ondersteuningsbehoeften van de leerling.

CBS 't Kompas probeert de negatieve sociaal-emotionele gevolgen van ernstige leesproblemen te voorkomen door:

- Erkenning en begrip.
- Zo nodig afspraken maken met betrekking tot aanpassing van de leerstof en/of de aanpak van de leerling.
- Aandacht voor het pedagogisch klimaat in de groep: acceptatie door medeleerlingen.
- De leerling blijven motiveren tot lezen.

De groepsleerkracht blijft contact houden met de ouders van de leerling over de vorderingen en het welbevinden van de leerling.

Voor leerlingen met een officiële dyslexieverklaring of leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften op het gebied van lezen en/of spelling maakt CBS 't Kompas gebruik van een digitale dyslexiekaart. Dit wordt ingevuld na overleg met leerling, ouders, leerkracht en IB. Dit blijft een levend document, waarbij ieder jaar opnieuw gekeken wordt welke aanpassingen er eventueel nodig zijn.

Compenserende maatregelen kunnen bestaan uit:

Bij begrijpend lezen:

- De leerkracht bereidt teksten uit de methode voor begrijpend lezen en de zaakvakken voor met de leerlingen door:
 - De tekst samen te vatten
 - Moeilijke woorden uit te leggen
 - Een kopie van de tekst mee te geven (of het boek) (op A3 formaat)
 - Werken met een maatje

- De leerkracht zorgt voor voldoende ondersteuning tijdens het lezen van een tekst door:
 - Tutorlezen
 - Hulp bij het ordenen van informatie
 - Inzet van ICT
- De leerkracht vat na het lezen de tekst nog eens samen en geeft de leerling positieve feedback

Bij schrijven:

- De leerkracht zorgt voor een goede voorbereiding van de schrijfactiviteit door:
 - Van tevoren af te spreken of spellingsfouten beoordeeld worden en zo ja, welke
 - Ervoor te zorgen dat de leerling vóór het schrijven de benodigde informatie verzamelt en ordent
 - De leerling voor het schrijven de tekst te laten voorstructureren
- De leerkracht zorgt tijdens het schrijven voor het gebruik van hulpmiddelen zoals:
 - Naslagwerken
 - Spellingkaart
 - Inzet van ICT
- De leerkracht koppelt de leerling aan een goede schrijver
- De leerkracht laat het schrijfwerk van de leerling door een klasgenoot corrigeren
- De leerkracht laat de leerling m.b.v. een stappenplan zijn schrijfwerk controleren

Bij Engels:

- De leerkracht gaat bij instructie uit van hoogfrequente woorden
- De leerkracht geeft ondersteuning bij het aanleren van de klank-tekenkoppelingen
- De leerkracht laat leerlingen indien nodig gebruiken maken van compenserende software

Dispenserende maatregelen kunnen bestaan uit:

Dispensatie voor lezen of spellen wordt gegeven als de leerling niet in staat is om (eventueel met gebruik van hulpmiddelen) de gevraagde lees- of schrijfo opdracht uit te voeren op de gewenste wijze. Ook wanneer het lezen of spellen niet het hoofddoel van de activiteit is, maar slechts een middel om tot kennisverwerving te komen, kan de leerkracht ervoor kiezen om dispenserende maatregelen te nemen.

Dispenseren bij leesproblemen:

- De leerling krijgt de opdrachten voorgelezen door de leerkracht of op CD te horen en hoeft de tekst niet zelf te lezen.
- De leerling hoeft slechts een beperkt aantal pagina's te lezen of teksten van een lager technisch niveau

Dispenseren bij spellingsproblemen:

- Schrijftaken voor taal of de zaakvakken worden vereenvoudigd: er hoeven minder pagina's geschreven te worden en/of de tekst wordt niet op schrijffouten beoordeeld
- Het aantal oefeningen wordt beperkt (ook minder oefeningen als huiswerk)
- De leerling wordt bij bepaalde vakonderdelen (bijvoorbeeld topografie of Engels) mondeling overhoord in plaats van schriftelijk
- Eventueel (in overleg met IB): dictees waarbij van te voren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet. Eventueel krijgt hij daarvoor in plaats een dictee dat is afgestemd op zijn niveau.

- De leerling hoeft niet zelf een tekst te schrijven, maar maakt gebruik van spraak-naar-taal-software of andere ICT-middelen

N.B.: Bij deze kinderen zal het soms nodig zijn om een aanpassing te doen in het rapport. Dit in overleg met IB.

Read & Write

Binnen ons SMW is er de mogelijkheid om de leerlingen met een dyslexieverklaring een cursus Read & Write te laten volgen. Ook zijn er een aantal leerkrachten opgeleid om leerlingen hierbij te begeleiden. Read & Write kan in de klas ingezet worden. De precieze afstemming hiervan gaat in overleg tussen leerkracht, IB, leerling zelf en ouders. De afspraken hierover worden genoteerd in de notitie dyslexiekaart.

Bijlagen:

Bijlage 1: **Onderbouwd groep 1 en 2**

Algemene informatie:

Deze methode wil de ontwikkeling van kleuters op een spelenderwijs doelgericht stimuleren en volgen. Het spelen zorgt ervoor dat kleuters kennis vergaren op een ontspannen manier. Het is belangrijk dat de leerkrachten de spellen goed aanbieden, zodat de doelen behaald worden. Het leerpakket *Onderbouwd* heeft de kerndoelen voor taal, rekenen en motoriek op een rij gezet. Vervolgens zijn er spellen gekoppeld aan de verschillende kerndoelen. Het aanbieden van de spellen verloopt volgens een duidelijke structuur tijdens het circuit in de ochtend.

Circuit:

In de groep zijn er dagelijks 2 speel-werkmomenten. Er wordt dan gestart met een circuit. Een circuit bestaat uit verschillende activiteiten die rouleren. Het circuit sluit aan bij het thema van dat moment. Elke dag doet een groepje een andere activiteit. De activiteiten zijn gericht op rekenen, taal, motoriek en bouwen. Elke week komt er een nieuw taalspel, rekenspel en motorisch spel aan bod in het circuit. Dit spel is gekoppeld aan een leerdoel. Elke dag speelt een ander groepje het taal- of rekenspel. Na het spelen van het spel toetst de leerkracht het doel af en registreert het resultaat in *Onderbouwd Online*.

Handelingsgericht werken met *Onderbouwd Online*:

Onderbouwd Online is het registratiesysteem waarin de leerkracht bijhoudt wat een kind al wel of nog niet beheerst als het gaat om taal en rekenen. Elk kind heeft een eigen registratiekaart, zodat de leerkracht precies kan zien waar extra begeleiding voor het kind nodig is. De registratiekaart van een kind is als het ware een werkdocument.

Kinderen die uitvallen (onvoldoende scores) of opvallen (beter scoren dan het gemiddelde), worden in dit systeem duidelijk aangegeven. Deze informatie gebruikt de leerkracht om bepaalde spellen nogmaals aan te bieden of om kinderen verrijking te geven op het gebied dat ze al beheersen. Dat gebeurt tijdens het tweede speel-werkmoment van de dag, dat wisselt per groep. Als een kind een spel in een later stadium wel beheerst, wordt dit in het registratiesysteem genoteerd. Soms praat je dan over een tijdsbestek van een paar weken, soms een paar maanden.

Speels werken aan doelen:

Kleuters kunnen niet lezen, niet schrijven en zich mondeling slechts beperkt uitdrukken. Maar spelen kunnen zij als geen ander. Er bestaat een duidelijke verhouding tussen spelen en het opdoen van kennis. Door middel van het spelen van een spel kan een kind beoogde leerdoelen behalen. Het zorgt ervoor dat kleuters op een ontspannen manier kennis vergaren die zij in de volgende groepen nodig hebben om de leerstof te kunnen begrijpen. Grondbeginselen van taal, rekenen en schrijven zijn zo eenvoudig aan te leren.

Het speels, bewust en doelgericht stimuleren van de ontwikkeling van kinderen vormt de basis van *Onderbouwd*.

Een goed doordacht leeraanbod zorgt voor de nodige prikkels, die een belangrijke voorwaarde vormen voor leren.

Speels leren met concreet materiaal:

Voor het spelenderwijs leren maakt *Onderbouwd* gebruik van:

1. Handpoppen: maakt het doel herkenbaar.
2. Ontwikkelingsmateriaal: maakt het doel tastbaar.

Het gebruik van poppenspel in het *Onderbouwd* maakt het doel herkenbaar voor kinderen. Voor elk doel is er een aparte handpop.

Zodra Arie de Letterkanarie in de les verschijnt, weten kinderen feilloos dat zij iets gaan 'leren' over letters.

Arie zorgt voor een verrassend eenvoudige prikkel en pedagogische veiligheid.

Door de spannende en grappige gebeurtenissen wordt makkelijker geleerd.

Het kleuterbrein wordt opengezet voor de leerdoelen van het ontwikkelingsmateriaal..

Als kinderen de spannende avonturen met de handpop hebben gehad, geeft de juf les

over het doel.

Er wordt dan gewerkt met ontwikkelingsmateriaal. Dit maakt het doel tastbaar.

Drie stappen van leren:

Onderbouwd kenmerkt zich door een gestructureerd cognitief leeraanbod rondom ontwikkelingsmateriaal.

Dit heet het 'drieslag leersysteem'.

Leerstep 1: Aanbieden het doel in de grote kring

Leerstep 2: Verwerken van het doel binnen de werk les

Leerstep 3: Controleren of het doel is behaald

Aanbieden van het doel in de grote kring:

Nieuwe doelen worden gericht aangeboden in de grote kring. De hersenpan moet deze lesstof opvangen en opruimen. Daar wordt het kind erg moe van. De aandacht van het kind bij de les is erg kort. Om de aandacht langer vast te houden wordt gebruik gemaakt van poppenspel en handpoppen. Op deze wijze wordt de instructie langer onthouden, soms wel enkele dagen. Stilzitten en luisteren is voor jonge kinderen niet de manier om effectief informatie op te nemen. Tijdens de kringactiviteiten is het van belang zoveel mogelijk te bewegen en gebruik te maken van het speellokaal. De inzet van ontwikkelingsmateriaal, de handpop en het gebruik van coöperatieve werkvormen zorgen voor een optimaal instructiemiddel.

Verwerken van het doel binnen de werk les:

Nieuw aangeboden doelen worden over het algemeen bij de uitleg in de kring onvoldoende begrepen, dus heeft een kleuter oefening nodig. Tijdens het spel in de werk les wordt veel gesproken en lawaai gemaakt. Dit lawaai leidt juist tot leren. Om kinderen zelfstandig te laten verwerken wordt de leerstof aangeboden in de vorm van lotto-, memory- en dominospellen. De interactie die tot stand komt bij het spelen van dergelijke spellen zorgt voor een optimaal leerresultaat. Met Onderbouwd wordt door het kind een directe relatie gelegd tussen de uitleg in de kring en de verwerking in de werk les.

Controleren of het doel is behaald:

Na het doorlopen van de eerste twee leerstappen is het van belang dat het kind gevolgd wordt in zijn of haar ontwikkeling. Ook al wordt een doel precies op het juiste moment én in de juiste fase aangeboden, dan betekent dat nog niet dat een kind dit doel ook afdoende behaald heeft. Het kan zelfs zijn dat het te gemakkelijk is gebleken. Door middel van ontwikkelingsmateriaal kan een kind aan de leerkracht laten zien of een doel is begrepen. Het kind wordt daarmee eigenaar van zijn eigen leerproces. Het leerproces wordt afgesloten met een goedkeuring. Bij het behalen van een goedkeuring kan het kind het geleerde hechten in het brein. Het geeft rust en zelfvertrouwen.

Taal- en rekenkringen:

Bij elk thema besteedt de leerkracht daarnaast, aan de hand van de methode Onderbouwd, dagelijks aandacht aan taal en rekenen door middel van taal- en rekenkringen. Deze kringen sluiten tevens aan bij de doelen van de aan te bieden spellen uit het circuit. Wanneer er binnen het circuit een rijmspel wordt gedaan, zal er tijdens de taalkring ook aandacht worden besteed aan rijmen. Heeft het circuit een rekenspel waarbij getalbegrip centraal staat, dan komt dit in de rekenkring ook terug. In Onderbouwd Online noteert de leerkracht welke taal- en rekenkringen gegeven zijn. Wanneer kinderen uitvallen op een doel, kan de leerkracht achterhalen of er aan dit doel voldoende aandacht is besteed in de kring.

Woordenschatonderwijs:

Een goede woordenschat is de belangrijkste basis voor de taal- en leesontwikkeling van kinderen, en daarmee voor de hele schoolloopbaan. De belangrijkste bouwstenen voor goed woordenschatonderwijs zijn:

- rijk taalklimaat
- betekenisvolle context
- gevarieerd aanbod
- veel herhaling

Woorden met Wim

Het themapakket Woorden met Wim is een methode om de basiswoordenschat van kleuters uit te breiden. Dit gebeurt door woorden betekenisvol en thematisch aan te

bieden. De methode gaat uit van de kennis die de kinderen al hebben en koppelt nieuwe woordbetekenissen aan deze bestaande kennis. Zo blijven de nieuwe begrippen beter hangen. Om nieuwe woorden te leren kennen en onthouden, is het daarnaast ook belangrijk om veel te herhalen. Daarom voorziet de methode Woorden met Wim in een herkenbare herhaling binnen steeds dezelfde structuur.

Met de nieuwsgierige woordspin Wim introduceer je op een speelse manier de twintig belangrijkste woorden van een nieuw thema. De fotokaarten en schitterende afbeeldingen brengen de begrippen voor de kinderen tot leven.

Letters in de kleutergroep

Jonge kinderen komen dagelijks in aanraking met geschreven taal. Stimuleren van beginnende geletterdheid past dan ook helemaal bij de leerbehoefte van kleuters. Bovendien vergroot gerichte aandacht voor de fonemische en grafemische ontwikkeling bij jonge kinderen de kans op leessucces. Voorwaarde is wel, dat dit gebeurt op een manier die aansluit bij hun belangstelling en leefwereld. Hoe doe je dat? Via spel!

Villa Letterpret:

Stimuleren van het fonemisch en grafemisch bewustzijn bij kleuters

Gerichte aandacht voor de ontwikkeling van geletterdheid bij kleuters vergroot de kans op leessucces. Maar dan moet dit wel gebeuren op een manier die aansluit bij hun belangstelling en leefwereld. Een hele uitdaging voor onderwijsprofessionals. Want het lesaanbod moet tegelijk systematisch en gericht zijn én kindvriendelijk en betekenisvol voor het kind.

Doel en inhoud

Arie de letterkanarie wil aan zijn les beginnen, maar dat gaat niet, want hij is zijn letter kwijt! Villa Letterpret is een methode waarbij kleuters op een speelse manier en met veel kleuterhumor gestimuleerd worden in hun ontwikkeling van geletterdheid. Samen met de handpoppen Arie de letterkanarie en zijn vriendjes beleven de kinderen allerlei vrolijke avonturen die hun fonemisch en grafemisch bewustzijn vergroten. Herhaling en automatisering spelen hierbij een belangrijke rol, waarbij het speelse element ervoor zorgt dat de kinderen betrokken blijven. Daarbij is iedere handpop gekoppeld aan een vast onderdeel (letters, rijmen enzovoort). Dit zorgt ervoor dat het instructiemoment speelser verloopt en dat de kinderen weten wat ze aan het oefenen zijn.

Het themapakket Villa Letterpret is dus een methode om het fonemisch en grafemisch bewustzijn te stimuleren. Dit gebeurt op een manier die helemaal aansluit bij de leefwereld van kleuters. Zo worden instructies op een speelse manier - via poppenspel - gegeven. De poppenkast met handpoppen zijn dan ook onmisbaar bij het werken met de methode! Verder bestaat het materiaal uit talloze didactische kaarten met kleurrijke afbeeldingen en spelletjes. De verschillende thema's binnen de methode zijn - met poppetjes - op zo'n manier gestructureerd en gevisualiseerd, dat de kinderen zelf zien waar ze aan werken. Hierdoor kunnen de kinderen zelfstandig in de leesschrijfhoek aan de slag.

Beredeneerd onderwijsaanbod aan kleuters

Als leerkracht wil je het leerproces van je leerling bevorderen. Daarom stel je doelen - ook in groep 1 en 2 - en stem je het leerstofaanbod zorgvuldig op deze doelen af. Het doelbewust inzetten van uitdagend ontwikkelingsmateriaal is daarbij belangrijk. Want als je met het juiste materiaal aansluit bij de behoefte van jonge kinderen aan spelend leren, zorg je ervoor dat ze al handelend hun doelen behalen!

Onderbouwd-leerkaarten

De methode Onderbouwd is een leerlingvolgsysteem. Onderbouwd bestaat uit 180 leerkaarten, een registratiepakket en een stempelset. Op de leerkaarten staat beschreven hoe je speelmomenten omzet in leermomenten. Met Onderbouwd beschik je zo over instructies voor 180 verschillende leerinterventies. De leerkaarten geven je op een overzichtelijke manier inzicht in de volgende punten:

- Welk doel hoort bij welk spel?
- Welk spel wordt wanneer aangeboden en in welke groep?

- Welke plek heeft het spel binnen het directe instructiemodel?
- Elke leerinterventie heeft een eigen observatiecriterium voor zowel de basis als voor het onderwijs aan opvallende leerlingen.

Ontwikkeling van kleuters volgen en vastleggen

Doelen stellen. Zicht hebben op leerresultaten. Groepsplannen maken. Handelingsplannen schrijven. Als leerkracht ben je er druk mee. Met reden, want om goed onderwijs te kunnen bieden, moet je aansluiten bij de leer- en basisbehoeften van het kind. En dus moet je weten wat het kind kan en nodig heeft.

Toetsen of volgen?

Zicht hebben en houden op leerresultaten en passende doelen stellen klinkt eenvoudiger dan het is, juist bij kleuters. Want wat bij oudere kinderen een goed hulpmiddel kan zijn, toetsen afnemen, is bij kleuters niet zo bruikbaar. Op de kleuterleeftijd suggereren toetsresultaten vaak een exactheid die er niet is. Toch is en blijft het belangrijk om de ontwikkeling van kleuters dagelijks in kaart te brengen. Met Onderbouwd online heeft KlasseWerk hiervoor een praktische, gebruiksvriendelijke oplossing gevonden.

Online volgsysteem

Onderbouwd online is een praktisch, gebruiksvriendelijk online leerlingvolgsysteem, dat je gebruikt in combinatie met een digitaal schoolbord. Met Onderbouwd online volg je het kind dagelijks in zijn ontwikkeling ook in zijn sociaal-emotionele ontwikkeling. De observaties leg je online vast. Hiermee genereer je automatisch groepsoverzichten, handelingsplannen en rapportages. Ook voor leerlingen die uitvallen of opvallen. Daarnaast maakt het systeem ook de leerstijlen van de kinderen zichtbaar. Dit alles geeft inzicht en overzicht.

Herhalen en verrijken

Voor duo-partners maakt Onderbouwd online het gemakkelijker om met elkaar te communiceren over de kinderen. Voor kinderen die opvallen of uitvallen, voorziet het systeem uitvoerig in mogelijkheden om leerstof te herhalen en in verrijkingsstof. Hiermee wordt werkelijk passend onderwijs mogelijk!

Beredeneerd aanbod

Wanneer een kleuter aan het bouwen is in de bouwhoek, gaat hij helemaal op in zijn spel. Het kind heeft er overduidelijk plezier in en is geboeid bezig. Jonge kinderen verwerken hun nieuw aangereikte kennis spelenderwijs en koppelen deze aan ervaringen of kennis die ze eerder hebben opgedaan. Zeker in een voldoende boeiende, rijke en uitdagende omgeving. Deze leeromgeving wordt voorbereid door de leerkracht en is een van de belangrijkste voorwaarden voor het leren.

Leerdoelen durven stellen

Je wilt het leerproces van je leerling bevorderen. De leerling helpen naar de zone van de naaste ontwikkeling. Dat betekent lesaanbod dat net iets moeilijker moet zijn dan waar het kind op dat moment aan toe is (Vygotsky). Het is dan niet ondenkbaar dat het kind iets aangereikt krijgt waar het kind niet zelf voor kiest. Vaak zijn jonge kinderen niet of nauwelijks op de hoogte van de onderwijsdoelen die zij moeten behalen en daarmee geen eigenaar van hun eigen leerproces. Toch willen ook kleuters weten wat er van hen verwacht wordt en wat wel en niet goed is gegaan. Je kunt hierop inspelen door bij iedere leeractiviteit op een speelse wijze duidelijk te maken wat het doel is en aan het eind van de activiteit met het kind evalueren of het doel reeds bereikt is. Als er sprake is van een duidelijk begin en eind aan een les, zal de aangeleerde kennis beter in het brein worden opgeslagen. Daarbij is het ook belangrijk kinderen aan te leren dat sommige doelen niet in een keer behaald kunnen worden en moeten worden herhaald.

Doelen tastbaar maken

Jonge kinderen leren vooral door te handelen en te doen. Uitsluitend verbale opdrachten zijn voor hen moeilijk op te nemen en te verwerken. Daarom is ontwikkelingsmateriaal heel geschikt om aan doelen te werken. Ontwikkelingsmateriaal is tastbaar. Met hulp van dit materiaal maak je het kind ervan bewust dat het leren versleuteld is in het succesvol afmaken van een spel met een opdracht (doelgericht spel). Dat is iets anders dan het spelen met een spel zonder opdracht (ongericht spel)! Bij doelgericht spel moet het kind zich er van tevoren van bewust zijn dat het gaat om een activiteit waarbij een eindprestatie wordt verwacht. Een opbrengst dus. Dit klinkt misschien niet erg kindvriendelijk, maar toch heeft het jonge kleuterbrein behoefte aan deze duidelijkheid. Vergelijk het met zwemlessen. De kinderen mogen pas in het diepe bad, wanneer ze in het ondiepe bad hebben laten zien bepaalde vaardigheden te beheersen.

Nooit meer spelen?

Natuurlijk bedoelen we met bovenstaand verhaal niet dat kleuters nooit meer ongericht mogen spelen. We moeten hen duidelijk maken of de taak die zij die dag hebben gericht of ongericht is, dat is alles. Per week krijgt een kind twee gerichte en drie ongerichte taken. De gerichte taken sluiten aan bij de leerdoelen die de inspectie van onderwijs stelt en hebben een duidelijk beschreven evaluatie. Zo kun je als leerkracht de opbrengst van het aangeboden ontwikkelingsmateriaal objectief vaststellen.

Hoe te handelen bij uitval:

N1:

Handeling 1: Breng het kind in contact met leeftijdsgenootjes die het al een beetje beter kunnen. Let op: doe dit altijd in een groepje van drie kinderen (niet twee of vier)! Je kunt dit noteren als volgt: 'hulpkind': 0 'uitvallend kind': x

N2:

Handeling 2: Pas het spel aan door middel van verkleinen of structureren, of biedt een alternatief spel aan met hetzelfde doel.

N3:

Handeling 3: Ga na of er een leerbelemmering ten grondslag ligt aan de uitval van het kind op het gestelde doel. Klik op de registratiekaart op het doel en er verschijnt dan een pop-up, waarin je de tekst uit het teksthokje kunt zetten.

Hoe organiseer ik een individueel handelingsplan of groepsplan?

Hierboven, bij het antwoord op vraag 5, lees je hoe je een **individueel handelingsplan** maakt.

Je **groepsplan** is gebaseerd op het overzicht 'in ontwikkeling en plusgroep'. Bij de voorbereiding van je middagprogramma kijk je naar dit overzicht. Hierbij selecteer je 'ontwikkel-kinderen', die je een bepaald spel nogmaals wilt laten oefenen en bij wie je de resultaten nog een keer wilt checken. Denk hierbij aan de drie handelingsstappen (zie hierboven bij het antwoord op vraag 5)! Bij handeling 1 moet je dus in je groepsoverzicht kijken aan wie je dit kind kunt koppelen. Vervolgens bied je aan de betreffende kinderen deze leerstof op maat aan, in je arbeid-naar-keuze-les op de middag.

Wat is het verschil tussen HGW-groepsoverzicht, profielscan en onderwijsbehoeften?

In plaats van het HGW-groepsoverzicht vullen we van iedere leerling een profielscan in (HGW staat voor handelingsgericht werken). De resultaten hiervan vind je terug in de onderwijsbehoeften van het kind.

HGW-groepsoverzicht:

Hierin beschrijf je bij belemmerende factoren vooral dingen die als negatief voor de ontwikkeling worden beschouwd. Ook privéomstandigheden worden hierin opgenomen, zoals scheiding van de ouders enzovoorts. Let op: de beschrijvingen die we gebruiken in het overzicht zijn voor intern gebruik en kunnen niet letterlijk worden overgenomen in het contact met de ouders.

Profielscan:

Na het invullen van de profielscan kun je de onderwijsbehoeften van het kind bespreken met de ouders.

Onderwijsbehoeften:

Onderwijsbehoeften zijn situatie-afhankelijk en moeten gezien worden als cognitieve factoren, niet als ontwikkelingsdoelen. Dit in tegenstelling tot de belemmerende factoren zoals beschreven in het HGW-overzicht.

Het kind is zoals het kind is. De profielscan beschrijft de sterk en minder sterk vertegenwoordigde kanten van de leerling. Zonder waardeoordeel.

Vanuit de onderwijsbehoeften kun je bekijken waarin je het kind zou kunnen versterken. Zo zou je kanjertraining kunnen inzetten als het gaat over gevoelens. Ook kun je kijken welke sterke kanten van de leerling je zou kunnen inzetten om een bepaalde doelstelling te behalen.

Voorbeeld: een leerling heeft veel moeite met rijmen. De interpersoonlijke factor scoort laag bij dit kind. De intra-persoonlijke factor is veel meer aanwezig. Bij deze leerling kun je het rijmspel wellicht beter individueel aanbieden dan in een groepje.

Bij de onderwijsbehoeften komt ook een extra knop waarbij je individuele informatie over het kind kunt plaatsen, bijvoorbeeld met het oog op een meer volledige overdracht naar groep 3.

Groep 1 en 2:

Hoe plan je de activiteiten binnen een Onderbouwd thema? (Zie bijlage 1)

Een Onderbouwd thema duurt drie weken. Elk thema bestaat uit een taalweek en twee rekenweken. In de taalweek bied je een taalspel aan, in elk van de twee rekenweken biedt je een rekenspel aan. In totaal bied je dus een taalspel en twee rekenspel aan. Heb je een groep 1/2 dan verdubbelt uiteraard het aanbod.

Wil je ook nog motorische doelen aanbieden dan kan dat ook. Echter de overheid eist niet dat deze doelen worden geregistreerd en bijgehouden. Vanuit Onderbouwd vinden wij het echter belangrijk dat ook de motorische ontwikkeling bij jonge kinderen wordt gestimuleerd.

In de planning worden reken- en taaldagen aangehouden. Zowel vanuit wetenschappelijk als ook praktisch oogpunt is het verstandig om dit ook zo uit te voeren.

Het speelse routineaanbod in de taalweek is weggezet in vijf taalkringen. De rekenactiviteiten verdeel je over zeven rekenmomenten. Daarbij is het bovenste gedeelte uit de rekenplanning (de rekenspel) verplicht. Het onderste deel is niet verplicht, hieruit kun je je eigen keuzes maken.

Houd bij het maken van de keuzes de toets-momenten zoals beschreven in de jaarplanning goed in de gaten!

Anders dan bij de taalactiviteiten kan het zo zijn dat niet ieder kind aan alle rekenactiviteiten meedoet.

Binnen Onderbouwd online staat bij ieder aanbod vermeld waar de benodigde spullen te vinden zijn, of dat het gaat om een extra activiteit die je kunt downloaden. Dit geldt zowel voor taal als voor rekenen.

Wat te doen met uitvallende en opvallende kinderen?

Vuistregel:

Uitval = even afwachten

Pluskinderen = direct verrijken

Pluskinderen: Deze kinderen verschijnen automatisch in beeld als ze het streefniveau hebben gescoord. Bied deze leerlingen direct verrijkingsstof uit de verrijkingslessen. Met direct bedoelen we: binnen de drie weken van het thema. Soms kun je met grote zekerheid verwachten dat een kind het streefniveau gemakkelijk zal behalen. In dat geval mag je het kind ook direct verrijkingsstof aanbieden.

Kinderen in ontwikkeling: Deze kinderen verschijnen automatisch in beeld zodra ze een N-score hebben behaald. Ze blijven ook bij de volgende thema's in beeld staan. Net zolang tot ze de F-score hebben behaald.

Voorbeeld: een leerling heeft bij het thema 'boeken' een N-score behaald. Bij het daaropvolgende thema 'herfst' verschijnt het kind daarom in beeld bij 'in ontwikkeling'. Nu kun je beslissen om het kind het spel, waarop het slecht scoorde, nogmaals aan te bieden. Maar misschien is het kind nog maar pas op school of is het duidelijk dat de leerling er nog niet aan toe is en wil je nog wat langer wachten. Dat mag! Ondertussen

Signaleringslijst voor kleuters*

Naam leerling:	Groep 1		Groep 2	
	januari	juni	januari	juni
	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:
Geboortedatum:				

Specifieke risicofactoren

Dyslexie in de familie	ja / nee			
Vertraagde spraak-/ taalontwikkeling	ja / nee			
Thuis wordt niet veel (voor-) gelezen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Onvoldoende beheersing van het Nederlands als gevolg van meertaligheid	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Hoorproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Logopedie i.v.m. spraak-/ taalproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Problemen met het leren en snel benoemen van kleuren (zie bijlage 3a)	-	-	ja / nee	ja / nee

Oordeel leerkracht

Voorziet de leerkracht problemen in de volgende groep? Zo ja, welke?			
--	--	--	--

* Deze lijst is gebaseerd op de signaleringslijst van: Smits, A.E.H. (2002). *Signalering ontwikkeling beginnende geletterdheid*. Zwolle: Windesheim O.S.O.

Boekoriëntatie en Verhaalbegrip (tussendoelen 1 en 2)

Luistert aandachtig wanneer er een verhaal wordt voorgelezen					
Geniet zichtbaar van voorleesactiviteiten					
Reageert verbaal en/of non-verbaal op de tekst					
De reacties van de leerling sluiten aan bij het verhaal					
Kan vooraf voorspellingen doen over het verhaal (door bijvoorbeeld gebruik te maken van de omslag van het boek) of het verdere verloop van het verhaal					
Stelt uit zichzelf vragen over de tekst					
Imiteert voorleesgedrag (bijvoorbeeld in de leeshoek)					
Leest boeken van voor naar achteren, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts					
Kan een verhaal naspelen					
Kan een verhaal navertellen					
Niveau zelf een verhaal 'voorlezen' (oplopend van a naar e): a: weigert b: plaatjes benoemen c: mondelinge taal d: schriftelijke taal (imiteert voorleesgedrag van bijvoorbeeld de juf) e: leest echt					

**Functies van geschreven taal en Relatie tussen gesproken en geschreven taal
(tussendoelen 3 en 4)**

Weet dat de leerkracht de tekst niet kan voorlezen als de letters bedekt zijn				
Begrijpt picto- en/of logogrammen				
Leest eigen naam				
Schrijft (stukje van) eigen naam				
Schrijft zelf (niveau oplopend van a naar e): a: tekeningetjes b: krabbels c: reeksen letterachtige vormen of letters d: herkenbare klank-letterkoppelingen waarbij één of meer letters staan voor een heel woord e: woord correct zoals het klinkt (invented spelling) (zie bijlage 3e)				

Taalbewustzijn en Alfabetisch principe (tussendoelen 5 en 6)

Kan rijmpjes en versjes onthouden	-			
Experimenteert met rijm	-		ja / nee	ja / nee
Kan de beginklank van een woord losmaken van de rest van het woord (zie bijlage 3b)				
Kan drieklankwoorden (mkm) auditief synthetiseren (zie bijlage 3c)	-		ja / nee	ja / nee
Kan letters correct benoemen: welke? (zie bijlage 3d)	-		ja / nee	ja / nee

Functioneel lezen en schrijven (tussendoel 7)

'Schrijft' uit zichzelf om te communiceren (bijvoorbeeld briefjes, lijstjes en verhaaltjes)				
Vraagt de leerkracht om iets op te schrijven				
Is graag actief bezig in de lees-/schrijfhoek met lezen en schrijven				
Is nieuwsgierig naar lezen en schrijven en stelt daar vragen over				

Groep	Er wordt elke dag gelezen (voorlezen+ lezen totaal) Tijd per week	Doelgerichte instructie en oefening Activiteit
1/2	400-500 minuten per week waarvan voorlezen: 195 minuten per week.	Minimaal elke dag een kwaliteits- uur met doelgerichte taalactiviteiten. Belangrijke onderdelen: -Beginnende geletterdheid -Fonemisch bewustzijn en letterkennis -Mondelinge taalontwikkeling -Woordenschat -Auditieve en visuele discriminatie en synthese -Klankgroepen aanbieden -Rijmen Naast de doelgerichte taalactiviteiten in alle activiteiten impliciet aandacht voor taalontwikkeling.
3	470 minuten (advies 420 minuten) 75 minuten (advies 60 minuten) 60 minuten	Bij het gebruik van een geïntegreerde methode voor lezen en taal zoals Veilig leren lezen. Voorlezen, leesvormen en gevarieerde activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling Extra instructie en begeleide oefening voor de risicolezers
4	150-180 minuten 45-60 minuten 240-300 minuten	Voortgezet technisch lezen met de methode Estafette. Voorlezen, leesvormen en gevarieerde activiteiten rond boeken in samenhang met leesbegrip en woordenschatontwikkeling. Taal, spreken en luisteren, stellen, spellen,

	60 minuten	woordenschat, taalbeschouwing
	60 minuten	Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren (zorgniveau 2)
		Extra leestijd buiten de groep door RT-er voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3
5	135 – 150 minuten	Voortgezet technisch lezen met de methode Estafette.
	45-60 minuten	Stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rond boeken.
	60 minuten	Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren (zorgniveau 2)
	60 minuten	Extra leestijd buiten de groep door RT-er voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3
6	90 minuten	Voortgezet technisch lezen met de methode Estafette.
	45-60 minuten	Stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rond boeken.
	60 minuten	Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren (zorgniveau 2)
	60 minuten	Extra leestijd buiten de groep door RT-er voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3
7/8	60 minuten	Voortgezet technisch lezen met de methode Estafette.

	45-60 minuten	Stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rond boeken.
	60 minuten	Binnen Estafette wordt de mogelijkheid geboden om extra leestijd in te roosteren (zorgniveau 2)
	60 minuten	Extra leestijd buiten de groep door RT-er voor leerlingen die in aanmerking komen voor zorgniveau 3

Bijlage 4: **Overzicht tussendoelen beginnende geletterdheid:**

1 Boekoriëntatie

is kennismaken met de functies van boeken

1. Kinderen begrijpen dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.
2. Ze weten dat boeken worden gelezen van voor naar achter, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts.
3. Ze weten dat verhalen een opbouw hebben.
4. Ze kunnen aan de hand van de omslag van een boek de inhoud van het boek al enigszins voorspellen.
5. Kinderen weten dat je vragen over een boek kunt stellen. Deze vragen helpen je om goed naar het verhaal te luisteren en te letten op de illustraties.

2 Verhaalbegrip

is weten en ook zelf onder woorden kunnen brengen hoe verhalen in elkaar steken

1. Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat om conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.
2. Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voor dat vervolgens wordt opgelost.
3. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.
4. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties.
5. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.

3 Functies van geschreven taal

wil zeggen dat kinderen dankzij voorbeelden in hun omgeving ontdekken dat je met handelingen als 'schrijven' en 'lezen' informatie kunt uitwisselen

1. Kinderen weten dat geschreven taalproducten zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.
2. Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.
3. Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.
4. Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.
5. Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen 'lezen' en 'schrijven'. Ze kennen het onderscheid tussen 'lezen' en 'schrijven'.

4 Relatie tussen gesproken en geschreven taal

wil zeggen dat kinderen ontdekken dat wat je zegt of wat je wilt onthouden, je kunt opschrijven en dat je omgekeerd geschreven tekst kunt uitspreken

1. Kinderen weten dat gesproken woorden kunnen worden vastgelegd, op papier en met audio/visuele middelen.
2. Kinderen weten dat geschreven woorden kunnen worden uitgesproken.
3. Kinderen kunnen woorden als globale eenheden lezen en schrijven. Voorbeelden: de eigen naam en namen van voor het kind belangrijke personen/dingen, logo's en merknamen.

5 Taalbewustzijn

is de ontdekking dat je kunt praten over taal en onderscheid kunt maken tussen vormen, betekenissen, klanken en woordpatronen

1. Kinderen kunnen woorden in zinnen onderscheiden.
2. Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.
3. Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals bij kin-der-wa-gen.
4. Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm ("Pan rijmt op Jan") en later met behulp van beginrijm ("Kees en Kim beginnen allebei met k").
5. Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden, zoals bij p-e-n.

Vanaf groep 3

6 Alfabetisch principe

de ontdekking van het alfabetisch principe houdt in dat kinderen zich realiseren dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en letters die klanken kunnen weergeven

1. Kinderen ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen de foneem-grafeemkoppeling.
2. Kinderen kunnen door de foneem-grafeemkoppeling woorden die ze nog niet eerder hebben gezien, lezen en schrijven.

7 Functioneel 'schrijven' en 'lezen'

wil zeggen dat kinderen in levensechte situaties gestimuleerd worden tot het gebruik van een tekst

1. Kinderen schrijven functionele teksten, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes.
2. Kinderen lezen zelfstandig prentenboeken en eigen en andermans teksten.

8 Technisch lezen en schrijven, start

het hoofddoel van aanvankelijk lezen is het beheersen van de elementaire leeshandeling bij klankzuivere woorden (aap noot mies / maan roos vis) bij aanvankelijk schrijven ligt het accent op de motorische handeling van het schrijven met de pen en op de decodeervaardigheid

1. Kinderen kennen de meeste letters; ze kunnen de letters fonetisch benoemen.
2. Kinderen kunnen klankzuivere (km-, m-k- en m-k-m-)woorden ont-sleutelen zonder eerst de afzonderlijke letters te verklanken.
3. Kinderen kunnen klankzuivere woorden schrijven.

9 Technisch lezen en schrijven, vervolg

na het leren hanteren van de schriftelijke code in zijn grondvormen komen moeilijker woorden aan de orde, klank-onzuivere woorden en woorden met moeilijker combinaties

1. Kinderen lezen en spellen klankzuivere woorden (van het type m-m-k-m, m-k-m-m en m-m-k-m-m).
2. Kinderen lezen korte woorden met afwijkende spellingpatronen en meerlettergrepige woorden.

3. Kinderen maken gebruik van een breed scala van woordidentificatietechnieken.
4. Kinderen herkennen woorden steeds meer automatisch.

10 Begrijpend lezen en schrijven

1. Kinderen tonen belangstelling voor verhalende en informatieve teksten en boeken en zijn ook gemotiveerd die zelfstandig te lezen.
2. Kinderen begrijpen eenvoudige verhalende en informatieve teksten.
3. Kinderen gebruiken geschreven taal als een communicatiemiddel.

Bijlage 5: **Tussendoelen gevorderde geletterdheid**

Groep 4-8

Leerlijn 1: lees- en schrijfmotivatatie:

Groep 4-5

1. Kinderen zijn intrinsiek gemotiveerd voor lezen en schrijven.
2. Ze beschouwen lezen en schrijven als dagelijkse routines.
3. Ze zien geschreven taal als communicatiemiddel.
4. Ze hanteren geschreven taal als middel voor informatieverwerving.
5. Ze ervaren geschreven taal als expressiemiddel.

Groep 6-8

1. Kinderen waarderen bestaande werken op het terrein van fictie.
2. Ze waarderen werken op het terrein van fictie.
3. Ze waarderen bestaande werken op het terrein poëzie.
4. Ze hebben een positief zelfbeeld tegenover het gebruik van geschreven taal.
5. Ze onderkennen het persoonlijk en maatschappelijk belang van geletterdheid.

Leerlijn 2: technisch lezen:

Groep 4-8:

De leerlingen in groep 4-8 gebruiken verschillende technieken om woorden snel en nauwkeurig te herkennen:

1. Ze herkennen lettercombinaties en spellingpatronen.
2. Ze herkennen lettergrepen in geschreven woorden.
3. Ze herkennen het unieke letterpatroon in (leen)woorden.
4. Ze maken gebruik van de betekenis van een woord.
5. Ze maken gebruik van de context van een woord.

De leerlingen in groep 4-8 gebruiken verschillende technieken om een tekst goed voor te lezen:

6. Ze gebruiken leestekens op de juiste wijze.
7. Ze lezen groepen van woorden als een geheel.
8. Ze lezen een tekst met het juiste dynamisch en melodisch accent.
9. Ze lezen een tekst in het juiste tempo en zonder spellinguitspraak.
10. Ze houden bij het voorlezen rekening met het leesdoel en met het publiek.

Een leerling kan zijn technische leesvaardigheid vergroten door veel leeservaring op te doen. Bij het lezen verschuift de aandacht steeds meer van leesteknik naar leesbegrip.

Leerlijn 3: spelling en interpunctie:

Groep 4-5

1. Kinderen zijn in staat klankzuivere woorden correct te spellen.

2. Ze kennen de spelling van woorden met homofonen (ei-ij, au-ou, g-ch).
3. Ze passen de gelijkvormigheidsregel toe (hond-honden, kast-kastje).
4. Ze passen de analogieregel toe (hij zoekt, hij vindt).
5. Ze kunnen eenvoudige interpunctie begrijpen en toepassen: gebruik hoofdletters, punt, vraagteken en uitroepteken.
6. Ze kunnen hun spelling- en interpunctiefouten onderkennen en corrigeren.

Groep 6-8

1. Kinderen zijn in staat lange, gelede woorden en woordsamenstellingen te spellen (geleidelijk, ademhaling, voetbalwedstrijd).
2. Ze beheersen de regels van de werkwoordspelling (hij verwachtte, de verwachte brief).
3. Ze zijn redelijk in staat leenwoorden correct te spellen (politie, liter, computer).
4. Ze kunnen complexe interpunctie duiden en toepassen: komma, puntkomma, dubbele punt, aanhalingstekens en haakjes)
5. Ze zijn in staat om zelfstandig hun spelling- en interpunctiefouten te onderkennen en te corrigeren.

Bijlage 6 **Tips voor leesmotivatie**

In het algemeen is het voor zwakke lezers van belang dat ze ook bij vrij-lezen de begeleiding van een leerkracht krijgen. Bijvoorbeeld in de keuze van hun boeken en extra belangstelling voor hun leeservaringen.

Daarnaast is het van groot belang dat alle kinderen positieve leeservaringen opdoen. De volgende tips zouden hierbij kunnen helpen:

Voorbeelden

- Ieder kind krijgt een map met logboekformulieren. Aan het einde van stilleestijd worden deze ingevuld. De leerkracht bekijkt geregeld de logboeken van de kinderen en bespreekt deze.
- Kinderen die nog niet zelfstandig kunnen lezen, kunnen bijvoorbeeld buiten de klas duo-lezen (samenleesboeken of toneellezen) of tutorlezen.
- Er worden duo's samengesteld, die naast elkaar zitten en ieder een eigen boek lezen. Ze praten de laatste vijf minuten met elkaar over het boek dat ze hebben gelezen.
- Om een verhaal of thema te verdiepen kunnen kinderen naar aanleiding van een gelezen boek een vervolgverhaal schrijven, een tekening maken, een poster of schilderij ontwerpen of het verhaal uitspelen.
- Vooraf wordt samen met de kinderen een thema bepaald. Bijvoorbeeld: verdriet, humor, vakantie of huisdieren. Ieder willekeurig thema komt in aanmerking. Tijdens het lezen noteren kinderen passages in hun boek die betrekking hebben op het afgesproken thema. Na het zelfstandig lezen worden de passages gemeld en voorgelezen, bekeken op verschillen en overeenkomsten en becommentarieerd.
- Kinderen kunnen tijdens zelfstandig lezen actief aan de slag gaan met taal. Drie potten of dozen worden voorzien van etiketten. Op de eerste staat 'grappige woorden', op de tweede 'vrolijke woorden' en op het derde etiket staat 'droevige woorden'. Ieder groepje kinderen wat aan het lezen is heeft deze potten. Tijdens het zelfstandig lezen schrijven de kinderen op klein kaartje de grappige, droevige of vrolijke woorden op en stoppen deze in de juiste pot of doos. Aan het einde van het zelfstandig lezen worden de potten of dozen geleegd, de woorden besproken en krijgen de kinderen de mogelijkheid om de context waarin ze het woord hebben gelezen toe te lichten. Met de hele klas kan het droevigste, vrolijkste of grappigste woord van de dag worden gekozen.
- Praten over boeken kan ook in de vorm van een spel. Op een spelbord staan verschillende vragen die je kunt stellen over een gelezen boek. De kinderen draaien aan een wijzer die stopt bij een bepaalde vraag. Het kind geeft antwoord op de betreffende vraag. De vragen kunnen variëren van gemakkelijk tot steeds moeilijker. Het spel kan ook gespeeld worden met sets kaarten met vragen over boeken en gedichten in plaats van met een draaischijf.
- Kinderen presenteren aan elkaar hun leeservaringen. Ze vertellen over boeken die ze gelezen hebben. Hiervoor kan een speciale lezersstoel gebruikt worden.
- Kinderen maken in de klas een boek top tien. Hierop komen boeken te staan die de klas het beste vindt. De boek top tien bevordert het lezen van de toptitels. Op het prikbord komen bijvoorbeeld recensies van kinderen te hangen, met een kopie van de kaft van het boek. Aan de hand van de recensies wordt de boek top tien samengesteld.
- Naar aanleiding van een gelezen boek maken de kinderen een poster. Op de poster komt de belangrijkste informatie over het boek te staan. Door het bekijken van de posters van elkaar, worden kinderen uitgedaagd om deze boeken ook te gaan lezen.
- Met de klas kan een boekenwurm gemaakt worden. De leerkracht plakt de kop van de boekenwurm op de muur of het raam. De kinderen schrijven op een segment van de boekenwurm de titel en schrijver van het boek. Tevens geven zij

hun mening over het boek. Dit kan ook in de vorm van een lachend of zuur kijkend gezichtje.

- De leerlingen uit groep 5-8 lezen een prentenboek voor aan een kleuter of een groepje kleuters.

Bijlage 7 **Tips voor ouders**

Algemeen:

- Thuis lezen moet leuk zijn voor uw kind. Vermijd dwang en de nadruk op goed presteren. Het gaat erom samen met uw kind op een ontspannen manier bezig te zijn.
- Blijf ook voorlezen in groep 4 en 5. Kinderen vinden voorlezen fijn én het is goed voor de ontwikkeling van de luistervaardigheid en de woordenschat.
- Het is beter voor de leesontwikkeling van uw kind dat u dagelijks, bijvoorbeeld voor het naar bed gaan, 10 minuten leest, dan dat u daar één keer per week een uur aan besteedt.
- Toon belangstelling voor wat uw kind op school doet en leert. Laat uw kind bijvoorbeeld thuis nog eens voordoen welke nieuwe letters en woorden hij alweer kan lezen.
- Als u denkt dat de taal-/leesontwikkeling van uw kind niet goed verloopt, neem dan altijd contact op met de groepsleerkracht.

Tips voor groep 1 en 2:

- Lees uw kind veel voor. Let erop of uw kind begrijpt wat het hoort.
- Lees eerder voorgelezen boeken nog eens. Kinderen vinden dit leuk en gaan daardoor het boek/verhaal beter begrijpen.
- Laat uw kind zien dat je met lezen iets kunt doen; bijvoorbeeld door in zijn aanwezigheid een gebruiksaanwijzing, tv-gids of een recept te lezen.
- Doe met uw kind spelletjes die goed zijn voor de taal-/leesontwikkeling. Denk aan lotto's, puzzels, rijm- en raadspelletjes.
- Geef uw kind eigen schrijfspullen, zoals potloden, pennen en papier. Stimuleer het (na)schrijven van woordjes zoals de eigen naam of de namen van broertjes en zusjes.

Tips voor groep 3:

Op de meeste basisscholen leren kinderen in groep 3 lezen. Veel ouders willen thuis met hun kind daarop inspelen. Houd daarbij rekening met de manier waarop uw kind op school de letters leert. Belangrijk hierbij is ook de manier waarop u de letters uitspreekt. Spreek bij het lezen met uw kind letters niet uit zoals u doet wanneer u het alfabet opzegt, maar als in onderstaande voorbeelden:

a : geen 'aa', maar als in tak;

aa: als in maan;

b : niet 'bee', maar 'bu', met een bijna onhoorbare 'u';

e : geen 'ee', maar als in zes;

ee: als in teen;

f : geen 'ef', maar fff;

h : geen 'haa', maar 'hu', met een bijna onhoorbare 'u';

z : geen 'zet', maar zzz.

Als uw kind moeite heeft met een bepaald woord, kunt u vragen om eerst de letters van dat woord afzonderlijk te lezen. Bijvoorbeeld: b – oe – k en daarna de letters 'aan elkaar te plakken' en het hele woord vervolgens vloeiend te lezen: boek.

Er zijn in de boekhandel en de bibliotheek veel boekjes die u helpen om thuis in te haken op het leesonderwijs in groep 3. Op de boekjes staat vaak vermeld 'geschikt voor na 3 weken, 6 weken, 9 weken leesonderwijs'. Ook wordt het niveau van boekjes vaak met een AVI-niveau aangeduid. Houd rekening met die aanduidingen. Voor groep 3 geldt: van AVI-start t/m AVI E3. De leerkracht houdt u op de hoogte van de vorderingen. Het kiezen van geschikt oefenmateriaal is erg belangrijk.

Tips voor groep 4 t/m 8:

Vanaf groep 4 staat vooral het begrijpend en studerend lezen centraal. Begrijpend lezen is eigenlijk 'snappen wat er staat'. Studerend lezen gaat nog verder. Daarbij is het de bedoeling dat de kinderen de informatie uit een tekst gebruiken. Bijvoorbeeld voor proefwerken, spreekbeurten of werkstukken.

Het is voor het begrijpend lezen van uw kind van belang dat het, naast verhalen, ook regelmatig informatieve teksten leest, zoals tijdschriften en de krant. U kunt samen met uw kind teksten lezen over onderwerpen die uw kind interesseren. U kunt het begrip van de tekst bevorderen door vragen te stellen voor, tijdens en na het lezen.

Voor het lezen:

- Waar denk je dat de tekst over gaat als je kijkt naar de titel en de plaatjes?
- Wat weet je al van dit onderwerp?
- Wat wil je te weten komen?

Tijdens het lezen:

- Klop je voorspelling over de inhoud van de tekst?
- Wat zijn hier hoofdzaken en bijzaken?
- Hoe zal de tekst verder gaan?

Na het lezen:

- Ben je te weten gekomen wat je wilde weten?
- Kun je de inhoud van de tekst samenvatten?

Als uw kind moeite heeft met lezen:

Als een kind moeite met lezen heeft, is het belangrijk dat u thuis samen met uw kind leest. Lezen leer je door te lezen en bovendien hebben sommige kinderen gewoon meer tijd nodig om een goede lezer te worden. Het is aan te bevelen dat u als ouder dagelijks 10 minuten met uw kind moeten leest. Naast teksten over onderwerpen die uw kind interesseert, is het goed als u:

- met het kind een tekst herleest die op school aan de orde is geweest;
- met het kind een tekst leest die de volgende dag op school aan de orde komt.

Het is belangrijk dat het lezen thuis in een ontspannen sfeer gebeurt en dat het kind complimentjes krijgt als het goed gaat. Daardoor krijgt het kind meer zelfvertrouwen. Als het lezen heel moeizaam verloopt, kunt u samenlezen met het kind. Bijvoorbeeld door om de beurt een zin te lezen. Verder is het van belang dat u regelmatig met de leerkracht praat over de leesontwikkeling van uw kind. Als het kind te weinig vorderingen maakt bij het lezen, dan is het nodig dat de interne begeleider van de school wordt ingeschakeld.